

ARIËN KNIBBE

**HET
VERZWEGEN
VERBOND**

LITERAIRE THRILLER

palm|slag

Ontwerp omslag: vandijk ontwerpt, Eindhoven
Ontwerp binnenwerk: Palmslag, Groningen

© 2020 Uitgeverij Palmslag | Ariën Knibbe

www.palmslag.nl
info@palmslag.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit boek mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, internet, fotokopie, microfilm of op welke andere (digitale) wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form by print, internet, photoprint, microfilm or any other (digital) means without written permission from the publisher.

ISBN 978 94 930 5962 7
NUR 305

tussen jou en mij
hoe verschrikkelijk
hoe wanhopig
hoe vernietigend breekt het tussen jou en mij

zoveel verwonding in ruil voor waarheid
zoveel verwoesting
zo weinig is overgebleven om voor te overleven

uit: 'Land van genade en verdriet' door Antjie Krog, *Kleur
komt nooit alleen* (2000).

ik ben nu eenmaal sluw, met list heb ik u gevangen.

De apostel Paulus in de tweede brief aan de Korintiërs 12:16
(NBG 1951)

Maandag 28 september

Vergeefs graaide Erik naar zijn telefoon op het nachtkastje. Hij wilde weten hoe laat het was. Het was al licht en hij was wakker geworden van honger, dorst en pijn. Zijn ogen vielen op het rugzakje. De contouren van zijn vondst tekenden zich af in het nylon. Alles gleed van hem af, alleen een plezierig, opgewonden gevoel bleef. Hij dwong zichzelf om eerst te douchen om alle wonden schoon te wassen. Daarna zou hij ze behandelen met jodium, wondgaasjes en pleisters. Het was stil op zijn etage. Zijn huisgenoten waren allemaal naar de universiteit waardoor hij de doucheruimte voor zich alleen had. Het lauwe water was weldadig. Weliswaar schrijnde het een beetje waar de huid open lag, maar hij ervaarde dat gevoel als het begin van de genezing. Terwijl hij naar het geklater van de druppels luisterde, besepte hij dat hij zelf ook op de universiteit had moeten zijn. Maandag van negen tot elf uur was het eerste college van de week. Ze waren met een kleine groep, dus zijn afwezigheid zou zeker opvallen. Jammer, niets aan te doen. Hij concentreerde zich op zijn wonden: naast twee grote was zijn hele lichaam bezaaid met kleinere schaafwonden. De grote zaten op zijn achterhoofd en zijn linkerbeen. Na het douchen liep hij met een handdoek om zijn middel geslagen terug naar zijn kamer en nam een paar paracetamoltabletten. Hij was wonderlijk licht in zijn hoofd. Hij had het overleefd! Dankzij zijn eigen inventiviteit. En de vondst kon zijn doorbraak betekenen. Hoe vaak werd er nu zoiets gevonden? Zo'n uniek en oud exemplaar? Iedereen zou in zijn schoenen willen staan. Hij kon niet wachten het in zijn handen te nemen. Hij kon niet wachten, maar zijn hoofd bonkte te hard. Nog even geduld.

Wel had hij verwacht dat op enig moment de belangrijkste gebeurtenissen in zijn leven als een versnelde film op zijn

netvlies voorbij hadden moeten trekken. Misschien naïef, maar hij had altijd gehoord dat zoiets gebeurde als je de dood in de ogen keek. Zou hij nog te weinig hebben meegemaakt voor een dergelijke film, was hij niet echt in levensgevaar geweest of was het gewoon een broodjeaapverhaal?

Voorzichtig schuifelde hij naar het raam. Het gaf uitzicht op de tuin en enkele andere campusgebouwen. In de verte hoorde hij de sirene van een ambulance naderen. Het Hadassah Medisch Centrum lag naast de campus. Hij had geluk gehad met deze kamer in Jeruzalem. Alleen dit gebouw had een conciërge, een fraai betegelde entree en vijf grote in plaats van tien kleine kamers per eenheid.

Hij kleepte zich aan en at wat in de keuken. Daarna deed hij zijn laptop open om erachter te komen hoe laat het was. Zonder telefoon was hij volledig onthand, als een blinde zonder geleidehond. Halftwaalf. Hoewel hij nog steeds niet helemaal helder was in zijn hoofd, kon hij zich niet langer inhouden. Eerst schoof hij de grendel voor de deur; hij kon geen pottenkijkers gebruiken. Een gevoel bekwam hem alsof hij weer vijf was en hij zijn verjaardagscadeautje van zijn ouders mocht openen. Hij haalde diep adem en pakte met trillende vingers zijn vondst uit het rugzakje. Die zag er gaaf uit.

2

Zaterdag 26 september

Twee dagen voor de vondst had Erik besloten dat het de hoogste tijd was om het cadeau van zijn beste vriend in te wijden. Hij zette een Skypeverbinding op met Mark in Amsterdam. Na de gebruikelijke uitwisselingen over het weer – verreweg het belangrijkste gespreksonderwerp in zijn vaderland – over meisjes – ze hadden geen van beiden op dit moment een vriendin – en over de studie, belandde het gesprek op het cadeau. Mark zei:

‘Even iets heel anders. Heb je al ideeën hoe je de Garmin morgen gaat inwijden?’

‘Ik heb maar één dag, dus het mag niet te ver weg zijn. Ik denk aan de Judeawoestijn. Die ligt tussen Jeruzalem en de Dode Zee, dus vlakbij. Er zijn geen echte bergen, meer heuvels, maar wel veel steile hellingen, dus voldoende uitdaging.’

‘Leuk idee. Wacht, ik zoek het even op met Google Earth.’ Hij zag dat Mark niet langer naar hem keek, maar naar zijn eigen scherm.

‘Wat je zou kunnen doen is een rechte lijn tussen twee auto-wegen trekken van ongeveer vijftien kilometer,’ zei hij na een paar minuten. ‘Daar doe je in dat terrein waarschijnlijk vijf à zes uur over. Dat geeft je voldoende speling om ruim voor het donker de andere autoweg te bereiken. Het wordt toch omstreeks zes uur donker bij jullie?’

‘Ja, dat klopt.’

‘Die twee wegen zouden autoweg 1 en autoweg 90 kunnen zijn.’

‘Daar zat ik ook aan te denken. Ik weet dat daar een bus rijdt. Oké, dit gaat hem worden.’

‘Laat me weten hoe het is geweest.’

Het gesprek kwam tot een afronding. Gespeeld zielig zeurde

hij dat hij dit keer alles alleen moest doen. Waarop Mark hem fijntjes een steek onder water teruggaf door te zeggen dat hij dan maar niet naar Israël had moeten gaan. Tijdens het tussenjaar – na hun middelbare school en vóór hun studie – hadden Mark en hij eerst geld verdiend met allerlei vakantiebaantjes en daarna hadden ze samen zes maanden door Azië gereisd. Daar was hun liefde voor de bergen geboren. De machtige Himalaya's in Nepal, Kashmir en Tibet. Wat waren ze onder de indruk geweest, wat hadden ze genoten. Majestueuze bergen. De hoogste ter wereld. Hoe hoog je ook wandelde, er waren altijd nog hogere toppen. Je keek diep naar beneden en nog veel steiler omhoog. Je voelde je als een sterrenkundige die met zijn telescoop het heelal verkent: klein en nietig, maar daardoor ook eventjes één met het universum. Ze hadden het nooit zo met elkaar besproken, maar Erik was ervan overtuigd dat Mark hetzelfde had ervaren. Later hadden ze dat gevoel ook in Europa gezocht, in de Pyreneeën en vooral in de Alpen.

Na het gesprek zette hij de exacte route uit. Op Google Maps ontdekte hij dat er een moskee, gewijd aan de profeet Mozes, vlakbij een bushalte lag. Die wilde hij in het echt zien. Hij besloot de rechte lijn van daaraf te trekken. Mark deed wel alsof het gebruik van het navigatie-apparaat heel gemakkelijk was, maar toch was hij bijna een uur bezig om zijn eerste route geprogrammeerd te krijgen. Meekijken was echt iets anders dan het zelf te doen. Er bleken geen wandelpaden in het gebied te zijn. Het zou dus een goede test voor de Garmin worden.

Zondag 27 september

Zondags gunde hij zich geen tijd om te ontbijten. Dat regelde hij onderweg wel. Snel stopte hij de noodzakelijke dingen in zijn vertrouwde, stevige dagrugzak: water, Garmin, petje, zonnebril, zonnebrandolie, Zwitsers zakmes en wat eten. Ondanks zijn zware bergschoenen liep hij met lichte tred

zijn kamer uit. Beneden groette hij met een hoofdknikje de conciërge. Zelfs na een maand in het studentencomplex was het nog niet tot een gesprek gekomen, en ook nu had hij er geen tijd voor. Hij liep over een smal paadje door het aangelegde groen langs enkele andere studentenflats en passeerde de bewaker in zijn houten wachthuisje. De halte was vlakbij en hij hoefde niet lang te wachten. Eerst reed de bus over een van de brede autowegen waar het Mount Scopus universiteitsgebouw tussenin lag geklemd. Het was nog rustig op straat. Wat later bereikten ze de imposante, witte stadsmuren bij de Herodespoort. Daarna langs de Damascuspoort en de Nieuwe Poort en toen rechtsaf tot ze bij het centrale busstation aankwamen. Het was een rit van een klein halfuur. Bij het uitstappen was het zonlicht feller geworden. Hij kocht zijn ontbijt bij een van de vele kleine kiosken, een beker yoghurt met fruit, een pitabroodje met sla en gefrituurde falafels, en een vruchtendrankje. Voor alle zekerheid kocht hij ook een extra fles water. Het was even zoeken waar hij zijn kaartje moest kopen en op welk platform zijn bus stond. Na een tijd in de rij te hebben gestaan kreeg hij bij het loket te horen dat hij zijn kaartje bij de chauffeur moest kopen en op terminal zes moest zijn. Hij ging de trap op en liep naar de juiste poort. Met ronkende motor stond de bus al te wachten. De chauffeur vroeg waar hij wilde uitstappen. Hij liet het op zijn iPhone zien. In Google Maps had hij thuis al gemarkeerd bij welke halte hij wilde uitstappen. Dat leek hem gemakkelijker dan het te moeten uitleggen. De chauffeur noemde het bedrag en Erik betaalde. De chauffeur, een kleine, kalende man met een grote bril, vroeg nieuwsgierig: ‘Wat gaat u daar doen? Alle toeristen rijden door naar de Dode Zee.’

‘Ik wil van daaraf dwars door de Judeawoestijn naar auto-weg 90 lopen en dan de bus terugnemen.’

Verbaasd zei de chauffeur: ‘U weet dat daar geen wandelpaden zijn?’

‘Ja, daarom gebruik ik dit,’ en een beetje trots liet hij zijn Garmin zien. De chauffeur knikte begrijpend en wierp vervolgens een goedkeurende blik op zijn zware bergschoenen.

Zodra hij zat klapte hij het tafeltje voor zich uit, stalde er zijn ontbijt op uit en begon te eten. Even later reed de bus weg. Ze reden eerst dezelfde weg terug. Daar was de prachtige ommuring van de oude stad alweer. Gigantische, witte rotsblokken waren op elkaar gestapeld tot een stadsmuur van vele kilometers. Toen hij de stadsmuur voor het eerst had gezien, had hij aangenomen dat die uit de tijd van Jezus stamde. Inmiddels was hij erachter gekomen dat de muur in de zestiende eeuw opnieuw was aangelegd door sultan Süleyman.

Allengs werden de witte stadswallen achter hem kleiner. De bus zat half vol: een Palestijns gezin met drie kinderen, een vrouwelijke en een mannelijke militair – beide met een mitrailleur – enkele orthodoxe Joden en een jong toeristenstelletje. Hij kon er maar niet aan wennen dat er overal mensen met wapens rondliepen. Hij wilde er ook niet aan wennen. Militairen hadden altijd hun mitrailleur bij zich. Politieagenten altijd hun revolver. En zelfs militairen in burgerkledij droegen vaak hun wapen bij zich. Zeer jonge mannen en vrouwen, soms nog met jeugdpuistjes, die zwaarbewapend de straten en het openbaar vervoer bevolkten. Het was een bijzonder land, en dat was zachtjes uitgedrukt. Zijn oog viel op de orthodoxe Joden. Ze woonden ongetwijfeld in een nederzetting op de Westelijke Jordaanoever. Op die manier probeerden ze het bezette gebied Israëliisch te maken. Rond elke nederzetting stonden grote hekken met prikkeldraad. Een goed afsluitbare poort. Openbaar vervoer. Onder hevig protest van de orthodoxe Joden die daar woonden had de regering een paar jaar geleden alle Joodse nederzettingen in de Gazastrook opgeheven, maar op de Westelijke Jordaanoever ging het nederzettingenbeleid gewoon door. Hij wist niet of

hij in Israël zou kunnen wonen.

Hij verlegde zijn blik naar het landschap buiten. Geen zachte woestijn van mooie zandheuveldjes uit de plaatjesboeken van duizend-en-een-nacht. Nee, een harde rotswoestijn met sterk verschillende landschappen aan weerskanten van de weg. De keurig aangelegde asfaltweg meanderde er als een scheidslijn doorheen. Rechts was het nog vrij groen, terwijl in de witte vlakte links geen enkele begroeiing was te zien. De uitgehouwen blokken die voor de stadsmuren van Jeruzalem waren gebruikt, kwamen duidelijk niet van ver. Ze passeerden het ommuurde dorpje Ma'ale Adumin, gelegen op een verhoging in het landschap. Daarna weer zo ver het oog reikte een eindeloze woestijn. Één keer zag hij een jonge knul met een kudde geiten en één keer een primitief hutje. Hij vroeg zich af wat mensen in deze barre dorheid te zoeken hadden. De bus minderde vaart en stopte bij een haltehoekje. Het Palestijnse gezin stapte uit.

Morgen moest hij weer naar college. Hij hield van zijn studie, hij was verzot op oude talen. Zijn professor van het masterjaar, Ruben Goldstein, was de beste in zijn vak. Wereldberoemd sinds onder zijn leiding de volledige vertaling van de Dode Zeerollen was gerealiseerd. Hij was zijn ouders dankbaar dat hij hier Koinè mocht studeren. Morgen zag hij zijn twaalf studiegenoten weer en natuurlijk Esther, de bloedmooie assistent van de professor. Maar eerst lag de wandeling in het verschiep. Ook echt iets om zich op te verheugen.

Even later stopte de bus weer. De chauffeur wenkte naar hem. Iets verderop stonden drie bruine afslagborden onder elkaar met van boven naar beneden "An Nabi Musa", "Hureqanya" en "Wadi Og". Geen boom of struik te bekennen. Hij pakte zijn rugzak en liep naar de deur. Kennelijk was hij de enige passagier die wilde uitstappen. De chauffeur wenste hem succes. Snel optrekkend reed de bus weg.

De afslag bleek geasfalteerd in plaats van onverhard zoals hij verwacht had. Hij volgde de slingeringen van de weg die langzaam omhoog liep. Naarmate hij verder kwam, ebde het geruis van de autoweg weg. Even later zag hij iets lager en links van de weg de moskee liggen. Dit had wel een plaatje uit een sprookjesboek kunnen zijn. Het gebouwencomplex was volledig ommuurd en werd ontsloten door een grote houten poort. Boven de bruine, hoekige gebouwen waren fraaie, witte koepels zichtbaar. De moskee was het hoofdgebouw. Het had één wat plumpe, vierkante minaret met aan de top goed zichtbare luidsprekers. Erachter stond een palm waarvan de takken om de minaret heen uitstaken als de vele armen van de god Shiva. Rechts van de ommuring lag een oase, links een groot kerkhof. De witte tomben en simpele witte rotsplaten straalden een serene vrede uit. De woestijn eromheen kleurde vele schakeringen geel en roze. Hij maakte een foto en liep verder. Bij de afslag naar de moskee twijfelde hij. Zijn telefoon gaf aan dat het negen uur was. Vijftien kilometer was ongeveer vijf à zes uur lopen. Als hij rekening hield met zes uur had hij nog ongeveer drie uur speling, want om zes uur 's avonds werd het donker. Maar hij wilde ook minimaal twee uur pauzeren. Eén uur speling op een dag was niet veel. De moskee bezoeken moest maar een andere keer. Het was bovendien de vraag of ze hem als niet-moslim binnen zouden laten. Hij liep de afslag voorbij en stopte een paar honderd meter verder. Dit moest het punt zijn vanwaar hij de route had uitgezet. Hij keek op de Garmin. Mark had echt uitgepakt, het type was een van de beste in zijn soort: waterdicht en bestand tegen schokken. Het apparaat gaf aan dat zijn route ongeveer vijftig meter verder op de weg begon. Van daaraf moest hij schuin linksaf. De eerste honderd meter was vlak, daarna werd het terrein geaccidenteerd. De grootste uitdaging was natuurlijk het volledig ontbreken van wandelpaden. Met de meegeleverde karabijnhaak maakte hij het gps-apparaat vast aan zijn

broekriem en zette er stevig de pas in.

Al snel merkte hij dat zijn eerste indruk juist was geweest. De Judeawoestijn was een kale, hete en ontoegankelijke rotswoestijn. Slechts hier en daar een pluk droog struikgewas. Hoewel hij wist dat het nergens hoger was dan vierhonderd meter bleken er toch veel steile hellingen te zijn, vooral langs drooggevallen rivierbeddingen. Qua steilheid leek het een beetje op zijn geliefde Alpen, maar dan uitsluitend het kale deel boven de boomgrens. Het viel hem tegen hoe snel hij opschoot. Het terrein was zwaarder dan hij had verwacht. Meerdere malen moest hij terug en een andere route nemen omdat het te steil omhoog of omlaag ging. Hij was meer aan het klauteren dan aan het wandelen.

Op een top nam hij de tijd om om zich heen te kijken: rotswoestijn zo ver het oog reikte. Weinig kleur, alleen geel en bruin, maar dat dan wel in duizend tinten. Scherpe schaduwen. Verzengende, zinderende hitte. Zelfs de lucht rook verbrand. Heel anders dan de frisse geur in de Alpen. In de verte alles wazig door de trillende lucht. Was het niet hier dat Jezus zich veertig dagen had afgezonderd voor een gevecht met de duivel? Hij herinnerde zich nog vaag een plaatje uit zijn kinderbijbel, waar een op zijn knieën zittende duivel met vleugels de mediterende Jezus probeerde te verleiden tot het kwaad. Onwillekeurig trok er een glimlach over zijn gezicht. Dat was altijd het mooiste moment van de dag geweest: mama die voor het slapen gaan zittend op zijn bed voorlas uit de kinderbijbel en af en toe een spannend plaatje liet zien. Als kind had hij heilig in de Bijbel geloofd, zoals kinderen van gelovige ouders dat kunnen. De Bijbel was zijn enige waarheid geweest, de Kerk de zin van het bestaan. Al het andere was ijdelheid. Wat was hij boos, verdrietig, uit het lood geslagen geweest toen tijdens zijn tienerjaren zijn verstand zijn geloof in de weg ging zitten. Een cruciaal moment was geweest toen hem de lust was vergaan om te bidden dat hij zijn geloof

mocht behouden, dat hij zijn geloofsafval niet meer zag als een beproeving die hij moest doorstaan met Gods genade, maar als een onafwendbaar proces. Ook herinnerde hij zich nog als de dag van gisteren de avond dat hij voor het eerst zonder te bidden naar bed ging. Waarom nog bidden als God niet bestond? Terwijl hij daarna in slaap probeerde te vallen had toch een lichte vrees hem bevangen. Zou hij morgenochtend wel wakker worden? Het laatste restje godsvrees. De volgende ochtend was ook dat verdwenen. In de waarheid geloofde hij nog steeds, maar niet meer in de Kerk. Hoe meer hij er van afwist hoe duidelijker het werd dat geïstitutionaliseerde religie een menselijke constructie was.

Hij sprak zichzelf vermanend toe, hij moest door. Moe was hij niet, wel had hij meer last van de hitte dan voorzien. Hij liep en klauterde door. De hemel was strakblauw en de zon leek door zijn petje heen te branden. Hij zweette steeds meer, vooral op zijn hoofd. Af en toe likte hij het vocht van zijn bovenlip weg en proefde zout vermengd met de smaak van zonnebrandolie.

Twee uur na de start zag hij een overhangende rots die wat schaduw bood. Een mooie plek voor een korte rustpauze. Hij dronk wat en bestudeerde de route. Nog zeker vier uur te gaan. Bijzonder eigenlijk, hoe hij de tijd ervoer tijdens het wandelen. Seconden, minuten en uren waren objectief meetbaar en duurden altijd even lang. Zo waren ze gedefinieerd. Toch ervoer niemand het op die manier. Als je pijn had of ergens op moest wachten duurden de minuten veel langer dan anders, terwijl als je naar een spannende film keek of in een flow zat, de tijd juist veel sneller ging. Bij wandelen daarentegen leken de minuten hun natuurlijke, objectieve ritme te hebben gevonden. Objectieve en subjectieve tijd vielen samen.

Na de rustpauze begon hij het terrein beter te lezen, waardoor hij minder vaak op zijn schreden hoefde terug te keren. Zijn benen gingen steeds meer als vanzelf over het terrein en

zijn hoofd werd leger. Dat had hij vaak als hij in de bergen wandelde. Hij wist dat wandelen voor filosofen, zoals Kant en Nietzsche, hielp om de gedachten te ordenen. Maar voor hem was het meer een soort zenmeditatie. Op een bepaald moment hielden je gedachten op en voelde je alleen maar dat je was.

Weer twee uur later nam hij zijn volgende pauze. Sinds hij was vertrokken, was hij niemand tegengekomen. Hij keek op zijn Garmin. Dit keer was hij wel goed opgeschoten. Hij schatte in dat het nog circa anderhalf uur wandelen was naar autoweg 90. De lunch bestond uit enkele pitabroodjes belegd met humus, twee mueslirepen, een appel en veel water. Hij ging op zijn rug liggen. Een roofvogel stond vrijwel roerloos in de lucht; het eerste teken van leven dat hij zag in deze woestijn. Een zwart vlekje in een strakblauwe hemel.

Hij stond op en zag op zijn telefoon dat het drie uur was. Voordat hij weer doorliep wierp hij een laatste, lange blik om zich heen. Een hard, ongenaakbaar landschap. Leeg als het enorme plein voor de kathedraal tijdens de mis. Stilte. Hitte. Een zon waarvan hij nu begon te begrijpen waarom die vroeger door de Hollanders in de tropen 'koperen ploert' werd genoemd. Zo anders dan in Nederland. Daar verdiepte hij de kleuren, hier verbleekte hij ze alleen maar.

Hij vertrok, de rugzak lichter. De meters regen zich langzaam maar gestaag aaneen. Hij hoorde niets anders dan zijn eigen voetstappen en af en toe het weggrollen van steentjes. Zijn ogen waren permanent gericht op het terrein vlak voor hem om elke voet zonder te struikelen voor de andere te kunnen zetten. Je zag niet veel van het landschap als je wandelde.

Verdorie, was hij toch weer verkeerd gelopen. Voor hem liep het steil naar beneden, te steil om verder te gaan. Hij moest terug. De laatste vijf minuten had hij zich als een klimgeit over de helling naar boven gewerkt. Hij draaide zich om en zag dat het achter hem amper minder steil was. Hij dacht even na. Het eerste deel moest hij achteruit omlaag. Langzaam

werkte hij zich naar beneden, voorzichtig tastend en stevigheid zoekend voordat hij zijn voeten en handen een voor een neerzette. Plots verloren zijn voeten grip; stenen rolden en vielen met veel lawaai de diepte in.

3

Zondag 27 september

Volkomen stilte
Geur van oud stof
Metalige smaak van bloed
Kloppende aderen
Weemakende pijn.

Een smalle bundel zonnestrallen viel in de donkere ruimte. Langzaam wenden zijn ogen aan het omgevingslicht. Pokdalige wanden van een koepel. De plek waar hij doorheen was gevallen, had blijkbaar het gat gevormd waar het licht vandaan kwam. Het leek hoog, vier tot vijf meter. Eruit klimmen was onmogelijk. Een huivering trok van kruin tot teen over zijn lichaam. Hij lag plat op zijn rug. Als een spijkerbed prikten scherpe rotspunten door het rugzakje heen. Wat kon hij doen? Hij vond zijn iPhone in zijn broekzak. Het glas was gebroken en het frame verbogen. Onwillekeurig ging hij sneller ademen. Er gebeurde niets toen hij op de startknop drukte. Op routine veegde hij over het zwarte openingsscherm en drukte op de plek waar normaal het icoontje voor noodgeval stond. Geen oplichtend scherm en geen geluid. Hij moest zichzelf redden.

Hij probeerde zichzelf hardop moed in te spreken:

‘Geen paniek, eerst kijken hoe je er voor staat.’

‘...aat, aat, aat.’ Een sinistere echo kaatste zijn woorden terug van de rotswand. Met zijn handen begon hij systematisch zijn lichaam af te tasten. Meerdere nog bloedende sneden in zijn gezicht. Wat voelde hij daar? Hij liet het puntje van zijn wijsvinger langs de plek gaan. Het was een gat in zijn achterhoofd waar zich een grote bult vormde. Blijkbaar had de wond daarvoor heftig gebloed gezien het geronnen bloed in

zijn haar. En dan die knallende hoofdpijn. Hersenschudding? Langzaam bewoog hij zijn handen via zijn hals naar beneden. Geschaafde armen en handen. Zijn borst en buik waren ongedeerd, maar hoe zat het met zijn benen? Zonder goede benen kwam hij hier nooit weg. Het klamme zweet brak hem uit. Hij probeerde zijn benen te bewegen. Eerst zijn rechterbeen. Dat deed pijn, maar het bleef draaglijk. Daarna zijn linkerbeen. Dat ging niet! Hij kreeg er geen beweging in. Er lag iets zwaars op. Hij probeerde zijn rechterbeen te laten aansluiten bij zijn linker, maar al na enkele centimeters werd het tegenhouden door iets hards. Traag bracht Erik zijn bovenlichaam overeind, enkel gebruik makend van zijn buikspieren. Nu kon hij het zien. Rechts het been dat vrij kon bewegen met een gescheurde broekspijp en bloedvlekken. Het linkerbeen was niet zichtbaar omdat er een berg grotere en kleinere rotsblokken op lag. Waarschijnlijk waren die meegekomen met zijn val. Hij boog zich verder voorover en probeerde een van de kleinere rotsblokken op te tillen. Dat lukte en hij gooide het weg. Zo ging hij door totdat hij alle rotsblokken waar hij bij kon en die hij kon optillen had weggegooid. De pijnscheuten negerend probeerde hij opnieuw zijn linkerbeen te bewegen. Geen resultaat.

Hij moest nadenken. Er moest een andere manier zijn. Alhoewel zijn linkerbeen bekneld lag, had hij er volledig gevoel in en leek niets te zijn gebroken. De rotsen ernaast hadden klaarblijkelijk de rotsen erbovenop opgevangen. Hij ging weer liggen en concentreerde zich op zijn ademhaling. Na een paar minuten voelde hij zich sterk genoeg. Hij kwam half overeind en plantte zijn bovenarmen in een hoek van vijftienveertig graden achter zich. De handen en ellebogen stevig vlak op de bodem. Daarna trok hij zijn rechterbeen naar zich toe. Hij zette zijn rechervoet tegen een van de rotsblokken en begon het blok met kracht van zich af te duwen. Met veel gedonder en geraas viel het van de stapel. Het klonk in zijn

oren als een haan die victorie kraait. En nog één. En nog één. Bij de zesde zakte ineens de hele stapel in elkaar. De botsende rotsblokken maakten een zwaar, dof geluid, gevolgd door een nog doffere echo. Hij probeerde opnieuw zijn linkerbeen te bewegen. Het lukte nog steeds niet.

Wat nu? Hij bestudeerde zorgvuldig de nieuwe vorm van de stapel. Het zag er niet hopeloos uit. Als hij eerst het rotsblok rechtsboven kon wegwerken en daarna het middelste rotsblok eronder, dan moest zijn linkerbeen voldoende vrij komen te liggen om het onder de stapel uit te trekken. Het eerste rotsblok ging vrij gemakkelijk. Bij de tweede ging het fout. Zijn been werd geschampt door het terugrollende rotsblok. Hij kon een kreet van pijn niet onderdrukken. 'Au, au, au,' echode het. Zich verbijtend wist hij met een uiterste krachtsinspanning ook dit rotsblok weg te trappen, gevolgd door weer zo'n doffe onheilspellende echo. Daarna moest hij enkele minuten plat op zijn rug liggen om bij te komen. Toen het hijgen wat was afgenomen, kwam hij weer overeind. Langzaam trok hij zijn been uit de stapel stenen, exact de ruimte volgend die hij had gecreëerd. Tot zijn verrassing lukte dat vrij gemakkelijk. Een adrenalinestoot trok door zijn lijf. Zijn been was vrij!

Hij kwam overeind. Op natrillende benen overzag hij de situatie opnieuw. Hij bevond zich in een koepelvormige ruimte met een diameter van ongeveer vijf meter en circa vier meter hoog. Het gat waardoor hij gevallen was zat veel te hoog om weg te komen. Ongelofelijk dat hij niet zwaarder gewond was. Hij bloedde aan alle kanten en zijn lichaam deed overal pijn, maar hij had niet de indruk dat hij iets had gebroken. Waarschijnlijk had de rugzak een deel van de val gebroken.

De koepelvorm moest toch door mensen zijn gemaakt? Een natuurlijke grot zou nooit een dergelijke vorm hebben. De pokdalige wanden waren natuurlijk ontstaan door het wegbikken. Dan moest er toch ook een ingang zijn? Trekkend met

zijn linkerbeen verkende hij de ruimte door de wanden systematisch te betasten, startend bij de plek waar het zonlicht op viel. Precies ertegenover, in de donkerste hoek, vond hij een gat van ongeveer vijftig centimeter doorsnee. Hij stak er zijn hand in. Geen weerstand. Hij wurmde zijn bovenlichaam erin en woelde in het rond. Binnen was het aardedonker, maar nog steeds geen weerstand. Hij werkte zich weer naar buiten en maakte zijn ronde verder af tot hij terug was bij zijn beginpunt. Er was alleen maar dat kleine gat. Als hij daarin zou gaan zou hij zich niet meer kunnen omdraaien, zo nauw was het. Hij zou dan achteruit moeten terugkruipen. Maar hij wilde helemaal niet terugkruipen, want wat had hij nog in deze ruimte te zoeken? In de holte was het pikdonker en hij had geen licht bij zich. Of kon zijn Garmin hem bij schijnen? Hij pakte het apparaat van zijn riem. Het glas was kapot. Hij drukte op de aanknop; niets. Dan maar zonder licht.

Wat was dat? Hoorde hij geritsel? Hij was maar voor weinig dingen bang, voor nauwe ruimtes bijvoorbeeld draaide hij zijn hand niet om. Aan slangen, die glibberige, kruipende, giftige reptielen, had hij daarentegen een enorme hekel. In een vlaag van verstandsverbijstering had hij er ooit eentje aangeraakt. Op een markt had een donkere vrouw gestaan met een lange, bruine slang om haar hals en twee gifgroene slangen om haar armen. Voor een luttele bijdrage mocht je er eentje eventjes vasthouden. Hij had zich beperkt tot het aanraken van de staart van de bruine. De huid voelde stevig, leerachtig. Toch was hij ze altijd blijven associëren met vies glibberig.

Hij luisterde nog eens heel zorgvuldig. Stilte. Hij verzamelde al zijn moed en wurmde zich in het gat. Tergend langzaam kwam hij vooruit. Meerdere keren stootte hij gemeen zijn hoofd. Het bloed liep door zijn wenkbrauwen zijn ogen in. Hij besloot met één hand op zijn hoofd verder te kruipen. Erg ongemakkelijk, maar beter dan telkens zijn hoofd tegen een scherpe rots te stoten. Al snel bloedde zijn hand ook.

Nog steeds niets te zien. Een primitieve overlevingsdrang had bezit van hem genomen. Gedachteloos werkte hij zich gestaag vooruit. Absolute duisternis. Hoe lang kroop hij nu al, vijf minuten, tien minuten, een halfuur? Hij botste tegen iets aan. Dit keer iets glads. De gang hield op. Of toch niet? Hij had meer ruimte om zich heen, meer lucht ook. Hij probeerde zijn armen boven zich uit te strekken. Ze zwaaiden in het luchtledige. Eindelijk kon hij opstaan en zijn spieren ontspannen. Als een blinde raakte hij alles om zich heen aan. Links liep de tunnel door, maar dan veel ruimer. Gelukkig. Het oppervlak voor hem was heel anders dan de ruwe wanden van de tunnel waar hij zich tot nog toe doorheen had geworsteld. Voorzichtig betastte hij met zijn bebloede handen het gepolijste object. Het leek een stenen kist, door mensenhanden gemaakt!

De voorkant was bewerkt. Zijn vingertoppen gleden langs een reliëf van ronde bloemen en lange stengels met aan beide zijden langwerpige smalle bladeren, die hij associeerde met varens. Onmiddellijk realiseerde hij zich dat het een knekelkist was. Joden hadden een tijd lang de gewoonte gehad om hun doden eerst enkele jaren in een lijkwade in een rotsgraf te begraven. Vervolgens werden de botten in een veel kleinere knekelkist in hetzelfde graf herbegraven. Op deze wijze werd er efficiënt omgegaan met de schaarse begraafruimte. De kist was ongeveer vier handen lang, twee handen hoog en een kleine twee handen breed. Behoedzaam ging hij met zijn beschadigde vingers over het deksel. Eenvoudige geometrische patronen. Hij stak zijn rechterhand tussen de rotswand en de kist. Die zijkant van de knekelkist voelde eveneens volkomen glad aan, maar wat was dat? Zijn vingers herkenden gekerfde letters. α , v , v , α , ζ . Dit moest het graf zijn van ene Annas. Kende hij een Annas uit de historie? Nee. Hij stond in dubio. Het belangrijkste was natuurlijk zo snel mogelijk naar buiten

zien te komen. Maar tegelijk was hij razend nieuwsgierig naar wat er in de kist zou liggen. Met kurkdroge mond sprak hij hardop tot zichzelf: ‘Rationeel blijven, Erik. Ofwel je komt eruit en dan maakt een minuutje meer of minder ook niet uit. Ofwel je komt er niet uit en dan ga je hier dood.’ Zijn stem sloeg over bij het woordje “dood”. Stijgende hartslag. Kloppende wonden. Maar zijn nieuwsgierigheid won. Hij duwde het deksel van de kist een stukje opzij. Langzaam stak hij zijn rechterhand in de kist.

Bovenin zat de schedel, daaronder de kleinere botten van het skelet. Hij groef dieper, een beetje verrast dat hij het helemaal niet eng vond. Op de bodem lagen de grote en lange beenderen. Zorgvuldig tastte hij de hele binnenkant van de kist af. Niets. Of toch? De bodem was niet helemaal glad. In de linker benedenhoek was een verhoging. Hij ging met zijn bovenlichaam over de halfgeopende kist hangen om er beter bij te kunnen. Verrek, het was een klein stenen kistje. Terwijl de botten langs zijn geschaafde armen schraapten, haalde hij het deksel ervan af. Voordat hij het wist had hij een papyrusrol in zijn hand. Hij slaakte een kreet van opwinding. Hij pakte de rol eruit en deed het deksel terug op het kistje. Snel stopte hij zijn vondst in zijn rugzak. Hij draaide zich om en kon vrijwel rechtop lopend de donkere, maffe gang vervolgen. Geen tijd te verliezen, hij moest hier weg. Als het buiten donker zou zijn, zou hij nooit meer de weg naar de bewoonde wereld kunnen terugvinden. Voor alle zekerheid hield hij weer een hand op zijn hoofd.

Na een aantal meters voorzichtig schuifelen opnieuw een bocht. Dit keer stootte hij zich minder hard. Eenmaal daar voorbij, direct na een volgende flauwe bocht zag hij plotseling licht aan het einde van de tunnel. Hij moest zich bedwingen om niet sneller te gaan lopen. Schuifelen moest hij, met zijn handen om zijn schedel, zodat hij er heelhuids uit zou komen. Het licht nam geleidelijk in kracht toe. Het leek

hem een eeuwigheid, maar waarschijnlijk was het maar een paar minuten later toen hij uiteindelijk de tunnel uitkwam. Onmiddellijk rekte hij zich uit en kneep zijn ogen tot spleetjes tegen het felle licht. Heerlijk vrijuit staand liet hij de omgeving op zich inwerken. Schuin weglopende hellingen die goed beklimbaar leken. Als reactie op zijn bevrijding begon zijn lijf plotseling onbeheersbaar te trillen. Het trillen ging over in schokken. Hij kon het niet stoppen. Hij ging voorover gebogen zitten met zijn handen om zijn opgetrokken knieën en zijn ogen dicht. Na enige tijd nam het schokken af en opende hij zijn ogen. Het late zonlicht was aangenaam op zijn huid. Het was doodstil, geen vogel liet zich horen, geen mier liet zich zien. Zijn lichaam deed overal pijn. Tegelijkertijd was hij licht draaierig in zijn hoofd alsof hij plezierig aangeschoten was.

Hoe laat zou het zijn? Hoeveel tijd had hij nog om de autoweg te bereiken voordat het donker zou worden? Zijn iPhone en Garmin waren stuk en een horloge droeg hij niet. Kijkend naar de zon probeerde hij het tijdstip te reconstrueren. Hij stond al laag, dus in het westen. In Nederland zou het dan zeker nog anderhalf tot twee uur duren voordat het donker zou zijn. Maar hier duurde de schemering veel korter. Waarschijnlijk was het over een uur al donker. Voordat hij in de grot viel, was hij ongeveer drie kilometer van autoweg 90 af geweest. Het was de vraag of hij voor het donker de autoweg zou halen. Hij moest meteen verder. De laatste keer dat hij op zijn Garmin had gekeken, lag de autoweg oostelijk van hem. Met de zon in zijn rug vertrok hij. Trekkend met zijn been, soms half hinkend, liep hij zo snel als hij kon.

Na een korte schemering was het donker geworden en de autoweg was nog nergens te bekennen. Hij had de zonsondergang echter ten onrechte gevreesd. De volle maan lichtte hem bij. De hemel was bezaaid met sterren als lichtgevende

speldenkoppen, maar daar had hij nu geen aandacht voor. Puur op gevoel bleef hij naar het oosten lopen. Het terrein was hier een stuk beter begaanbaar, geen steile hellingen, meer een plateau. In het halfduister werkte hij zich een halfuur, een uur vooruit. Hij begon al te wanhopen, totdat hij plotseling in de verte koplamplichten zag. Spontaan maakte hij hinkend een vreugdedansje onder het roepen van de kreten 'oeh' en 'ah'. Nu wist hij zeker dat hij goed liep. Na een laatste lastige afdaling bereikte hij de asfaltweg. Links of rechts? Waar was de dichtstbijzijnde bushalte? Hij koos voor links omdat dat richting Jeruzalem was. De halte kwam vrij snel in zicht, hij had goed gekozen. Vier metalen palen droegen de platte overkapping. Toen hij dichterbij kwam, ontwaarde hij de matte, kobaltblauwe kleur. Onder de luifel een bankje. Hij deed zijn rugzak af en plofte neer op het harde hout als ware het een zachte fauteuil.

Er kwamen niet veel voertuigen voorbij. Volgens de dienstregeling die in het hokje hing, kwam er om 19.08 uur en om 20.32 uur een bus. Niet veel later stopte er een. De chauffeur keek hem onderzoekend aan en vroeg wat er met hem gebeurd was. Hij moest er ook wel bijzonder uitzien met zijn bebloede blonde haren, zijn verwonde handen en zijn gescheurde broek waaronder een forse beenwond goed zichtbaar was. Hij antwoordde dat hij gevallen was en overhandigde geld voor het buskaartje. De chauffeur knikte en gaf het wisselgeld terug. Stiekem keek hij op het horloge van de chauffeur. Het was vijf over zeven. Langzaam liep hij naar een plek waar twee zitplaatsen naast elkaar vrij waren, deed zijn rugzak af en liet zich op een stoel vallen. De bus trok op. Voorzichtig, zonder de rugzak open te maken, voelde Erik of de papyrusrol er nog in zat.

De terugweg verliep op dezelfde manier als de heenweg. In het donker vielen zijn gescheurde kleren en verwondingen

minder op, maar menigeeen keek hem met rare ogen aan. Erik negeerde ze, wat kon hij anders. Toen hij langs de bewaker in het wachthuisje van het studentencomplex liep, knikte hij de man toe. Het leek wel alsof er telkens iemand anders zat. Hij wilde niet dat de conciërge hem in het schelle licht van de entreeruimte zou zien als een afgeranselde landloper. Gelukkig was de oude man verdiept in een tv-programma over een talentenjacht. Erik glipte het gebouw binnen. Een minuut later deed hij zijn rugzak af, traptte zijn schoenen uit en viel op bed. Weer een minuut later sliep hij.

4

Woensdag 30 september

Het was donker buiten. Hij had de grendel op de deur gedaan. Binnen flakkerden de vlammetjes van de kaarsen en waxinelichtjes. Er stond geen lamp aan. Het kamertje baadde in sereen, gedempt licht. De blauwe straling van het beeldscherm was de enige rotte pruim op de fruitschaal. Erik stond op en klapte de laptop dicht. Buiten hoorde hij de sirene van een ziekenauto steeds luider worden. Hij zette zich in de luie stoel en keek zijn kamer rond. Het rechthoekige vertrek van ongeveer drie bij vier meter had in een kazerne kunnen staan. De deur en wanden waren vaalgrijs. Ondanks dat het raam altijd open stond sinds hij er woonde, hing er een licht muffe geur. Typisch zo'n geur die ontstond wanneer een interieur de kans kreeg oud te worden. Het bed nam de meeste plek in. Het was met één meter iets breder dan hij gewend was. Thuis zouden ze dit een twijfelbaar noemen. Tegen de andere muur stond een stevig bureau met zijn laptop erop en daarboven een boekenplank met enkele studieboeken, een paar Nederlandse en Engelse romans en een groot aantal brandende waxinelichtjes. De roman *De Cirkel* van Dave Eggers lag open. Aan de wand hing een langwerpige poster van Veritas, de Romeinse godin van de waarheid, geschilderd door Gustav Klimt. Er waren twee versies van het schilderij. Bij de eerste had Klimt vrij natureel een roodharige, naakte vrouw geschilderd, die een klein, rond spiegeltje in haar rechterhand vasthield. Haar lange haar viel op haar borsten. De zwart-witversie op zijn poster vond hij mooier. Door het ontbreken van kleur en de meer gestileerde weergave was de figuur tot de essentie, de oervorm als het ware, teruggebracht. Boven het portret had Klimt een tekst van Schefer gezet: *Wahrheit ist Feuer und Wahrheit reden heisst leuchten und brennen*. Waarheid is vuur en waarheid vertellen betekent gloed en branden. Eronder

lag de hardkartonnen koker waarin de poster vervoerd was. In de hoek van de kamer stond de grote kledingkast met normaliter daarop zijn zware bergschoenen. Die lagen nu ernaast op de grond. Aan het voeteneinde van het bed stond de fauteuil waarin hij zat, met smoezelige beige kussens en houten armleuningen die eindigden in een ouderwetse krul. Op het tafeltje ernaast had hij een woud gecreëerd van dikkere en dunnere kaarsen met verschillende lengtes. Aan het kozijn zat een fors uitstekende rol. Met de brede band erover kon de buitenzonwering worden bediend. Een primitief systeem, maar het functioneerde goed. De gordijnen waren flodderige katoentjes met een onbestemd groenige kleur.

Voor de zoveelste keer werden zijn ogen naar de letters op de papyrusrol in zijn hand getrokken. Het was onmiskenbaar Grieks. Geschreven op de manier zoals Koinè eeuwenlang was geschreven. In cursief schrift met alle woorden aan elkaar vast en de bekende Koinè leestekens. Waarom kon hij, masterstudent Koinè, het dan niet lezen en vertalen? Hij herkende geen enkel woord. Eindeloos had hij gepuzzeld of hij een woord kon identificeren. Het lukte niet. Was het een onzinnige tekst, een grap gemaakt door een idioot? Dat kon toch niet. Een onzinnige tekst bewaarde je toch niet? Zoals elke keer daarvoor kwam hij er ook nu niet uit. Het was een korte tekst. Als het geen fragment was, zou het een brief kunnen zijn. Telkens kwam hij op dezelfde alternatieven. Het zou geheimschrift kunnen zijn of er was sprake van een hem onbekend dialect, zodanig afwijkend dat het eigenlijk een aparte taal was. Hij had het hele internet afgestruind en beide opties leken onwaarschijnlijk. Geheimschrift was in zijn opinie nog minder waarschijnlijk dan een dialect. Want waarom zou iemand dat gebruiken? Op internet was terug te vinden dat het in die tijd amper werd toegepast.

In de periode dat er Koinè werd gesproken en geschreven waren er vele dialecten in omloop, maar zijn onderzoek

had er geen één opgeleverd dat afwijkend werd geschreven. Vreemd eigenlijk voor een lingua franca, wat Koinè toentertijd was. De taal was verspreid door de veroveringen van Alexander de Grote rond 325 voor Christus. Alexander had veel achtergelaten, waaronder deze taal die overal gebruikt werd totdat Constantinopel de hoofdstad werd van het Oost-Romeinse rijk in 330 na Christus. Daarna kwam in Europa het iets van Koinè afwijkende Middeleeuwse Grieks in zwang. Waarom waren er geen andere talen ontstaan uit Koinè? Het Latijnse alfabet werd gebruikt door talloze sterk verschillende talen. Iemand die alleen Frans kon lezen, snapte niets van een Engelse tekst, ook al waren de letters hetzelfde. Dat gevoel had hij bij deze tekst ook. Dat hij de Franstalige lezer was, die naar een Engelse tekst keek. Hij wilde dolgraag de tekst vertalen. Dit kon zijn doorbraak worden. Maar voorlopig kwam hij geen stap verder.

Ineens liep er een koude rilling over zijn rug. Mocht hij de papyrusrol eigenlijk wel vertalen? Door de opwindung voelde hij zijn wonden weer steken. De rol was op Israëliisch grondgebied gevonden. Waarschijnlijk was het daarmee nationaal bezit. Als dat zo was, moest hij zijn vondst afgeven aan de autoriteiten, anders pleegde hij diefstal. Hij wilde niet stelen, maar hij wilde al helemaal niet de rol kwijt voordat hij hem vertaald had. Wat had hij niet allemaal doorstaan om dit kleinood te kunnen vasthouden. Hij ging de rol niet afgeven, niet nu. Niemand wist dat hij de papyrusrol in zijn bezit had. Niemand zou hem missen. Wat niet weet, wat niet deert. Natuurlijk zou hij daar langer over doen dan experts zoals zijn professor, maar hij wilde zelf per se zijn vondst als eerste vertalen. Voor alle zekerheid ging hij niet googelen wat hij formeel zou moeten doen. Dan kon hij zich, in geval van nood, altijd beroepen op onwetendheid.

Wel had hij op het internet gezocht naar afbeeldingen van papyrusrollen. Die van hem week niet wezenlijk af van degene

die hij daar tegenkwam, behalve dat zijn exemplaar zo klein was dat er geen aan elkaar genaaide vellen voor nodig waren. Ook had hij onderzocht hoe papyrus geconserveerd moest worden. Het beste was een geconditioneerde omgeving, maar als die niet voorhanden was, moest je in ieder geval vochtige lucht, UV-straling en insecten vermijden. Hij wierp een laatste blik op de rol, fotografeerde hem, en borg de rol vervolgens zorgvuldig op in de kartonnen koker waarin de poster van Klimt had gezeten. Die kwam nu perfect van pas. Nadat hij het witte plastic dekseltje voorzichtig weer in het uiteinde had geduwd, zette hij de koker terug op zijn vertrouwde plek naast de kledingkast. Hij zuchtte diep en hoorbaar. Het ontrafelen van de tekst op de rol zou moeilijk worden. Meteen daarna klaarde zijn humeur echter alweer op.

Hij had iets belangrijks nog niet onderzocht.

5

Maandag 28 september

Door het open raam spoelden de verkeersgeluiden de kamer binnen. Het was warm maar Esther had de airconditioning niet aan gezet. Ze vond de buitengeluiden gezellig. Het stoppen en optrekken van auto's, de tsjilpende vogels en af en toe het rollende en dan weer raspande geluid van een skateboard. Haar kleine flat bevond zich op de vierde etage van een flatgebouw in de wijk Neveh Ya'akov in het noordoosten van Jeruzalem. Doordat het gebouw geen lift had, was de huur op de hoogste etages wat lager waardoor ze het net kon betalen. Zoals gebruikelijk lagen in het gehele appartement licht gekleurde plavuizen. Haar trots was de nieuwe bruinleren bank. Door zijn rechte vormen en kleine, vierkante vlakken leek hij op de kubusbank van Hoffmann. Ertegenover stond een grenen boekenkast met de tv en ernaast een hoge, langwerpige lamp met een rijstpapieren kap. Voor de bank een beige, rechthoekige salontafel met een metalen onderstel. In de mozaïeksteentjes van het blad was een gestileerde uil zichtbaar. De uitklapbare eettafel, die de grens vormde tussen de keuken en de zitkamer, was van IKEA en diende tevens als haar bureau. Eromheen vier ouderwetse, donkergroen beklede eetkamerstoelen met hoge rug, die mooi afstaken tegen het wit van de tafel. Toen ze hier kwam wonen, had ze dit tweedehands setje voor een prikkie op de kop kunnen tikken. Ze had nog geen gelegenheid gehad om iets aan de wanden te doen. In de wit gestuukte muren waren scheuren en vochtplekken zichtbaar.

Het was maandagavond en ze was net klaar met het voorbereiden van het college voor volgende week woensdag. Ruben Goldstein had haar gevraagd om dit keer niet alleen te assisteren, maar ook een onderdeel voor haar rekening te nemen. Moeilijk, maar ze had het idee dat er inmiddels een

goed verhaal lag. Professor Goldstein had duidelijk een groot vertrouwen in haar. Morgen zou ze het met hem bespreken.

Haar telefoon ging. Ze had het deuntje van *Mission: Impossible* als ringtoon en werd er altijd weer vrolijk van. Het was Saul van haar garage, een middelbareschoolvriend van haar broer Aron. Zolang ze zich kon herinneren had hij een oogje op haar gehad. Hij begon met de vraag of haar auto het goed deed, maar al snel ging het gesprek een andere kant op.

‘We gaan dit weekend naar het strand van Tel Aviv.’

‘Leuk. Wie is we?’

‘Je broer, Mara en ik. Er is nog plaats in de auto.’

‘Ik weet het niet, ik moet volgende week zelf een deel van een college geven.’

‘Je moet toch ook eens afleiding hebben. De boog kan niet altijd gespannen staan.’

‘Op zich heb je daar gelijk in en ik ga ook graag mee, maar...’

‘Maar wat?’

‘Morgen bespreek ik mijn opzet met professor Goldstein en als hij veel opmerkingen heeft, moet ik het weekend doorwerken.’

Saul zuchtte hoorbaar. ‘Ik hoor het alweer, dat wordt niets dit weekend.’

‘Ik wil echt wel, alleen het werk in combinatie met het schrijven van mijn proefschrift vergt op dit moment al mijn tijd.’

‘Dat zal best. We vragen wel iemand anders mee. Doe.’

Saul hing abrupt op. Esther haalde diep adem. Waarom was ze altijd zo besluiteloos als het op relaties aankwam? Nu zou ze weer het hele weekend met haar werk opgescheept zitten, want er was heus niemand anders die haar ging vragen om mee uit te gaan. Het leven was vast leuker als je het samen kon beleven. Ze was altijd alleen maar met haar wetenschappelijke carrière bezig. Saul was minder hoogopgeleid dan zichzelf, maar

hij was een aantrekkelijke man. Ging zo te zien vaak naar de sportschool. Het probleem met Saul was dat hij zo verdraaid conservatief was. Volgens hem moesten Joden met Joden trouwen. Daar had zij het niet zo op. Buiten hoorde ze een auto toeteren. Een andere auto claxonneerde met een veel zwaarder geluid terug. Op een of andere manier had bij haar het idee postgevat dat een relatie met Saul ook meteen definitief zou zijn. Eigenlijk kwam hij te vroeg.

Ze stond op om thee te zetten. In een paar stappen was ze bij het aanrecht en pakte de legergroene waterkoker. De kleur deed haar denken aan haar militaire dienst. Geen plezierige tijd was dat geweest. De saamhorigheid tussen de soldaten was natuurlijk geweldig, maar werd gevormd door de absolute afhankelijkheid van elkaar, niet uit oprechte genegenheid. Ze had er dan ook geen vriendin aan overgehouden. Snel uit mijn kop zetten en me richten op de toekomst, dacht ze. Ik moet ervoor zorgen dat ik Goldstein tevreden hou, mijn proefschrift op tijd afkrijg en tegelijk leuke, nieuwe ervaringen opdoe. Ze keek uit het raam. Het gaf uitzicht op enkele flats en een groot, troosteloos parkeerterrein.

6

Donderdag 1 oktober

De hemel was bezig afscheid te nemen van de zon. In vele schakeringen kleurde de horizon rood. Schemering kondigde zich aan. Vanuit zijn hoge zitplaats in de bus keek Erik neer op het gekrioel op straat. Hij had zojuist in de stad een nieuwe iPhone gekocht. De dag na het ongeluk had hij met de telefoon van Harald naar zijn ouders gebeld. Ze waren flink geschrokken en hadden enorm met hem meegeleefd. Hij had ze niet durven skypen om ze niet nog harder te laten schrikken. Waar hij op had gehoopt, gebeurde gelukkig. Zijn vader had voorgesteld om geld over te maken voor een nieuwe iPhone.

Hij stapte uit. Nog steeds liep hij een beetje mank, maar zijn herstel verliep voorspoedig. Hij had vandaag voor het eerst geen last meer van hoofdpijn en de wonden genazen snel. Gisteren voelde hij zich nog te slecht om naar college te gaan. Bovendien was hij ondanks de pijn in zijn kop geobsedeerd bezig geweest met het zoeken naar achtergrondinformatie over de papyrusrol. Over een week zou hij misschien weer voorzichtig kunnen beginnen met hardlopen. De wacht in het houten hokje keek niet op of om toen hij passeerde. Het was weer een andere. Terug in zijn kamer genoot hij ervan de iPhone uit te pakken. Vervolgens sloot hij de telefoon aan op de laptop. Eindelijk was hij weer bereikbaar. Na enkele whatsappjes verstuurd te hebben, belde hij Harald.

‘Hoi Harald, ik ben nu ook weer telefonisch online.’

‘Dat is mooi man. Hoe is je lijf?’

‘Gaat goed vooruit. Misschien kunnen we volgende week weer eens hardlopen.’

‘Klinkt goed. Bel me als je zover bent.’

Hij hing op. Ze waren elkaar tegengekomen tijdens de introductiedagen voor buitenlandse studenten. Harald kwam

uit Noorwegen en studeerde business economics. Tijdens die eerste dagen hadden ze niet veel aandacht voor de ander gehad. Een week later waren ze elkaar om zeven uur 's ochtends bij het hardlopen opnieuw tegengekomen. De Noor bleek ook op de campus te wonen. Al gauw hadden ze besloten om samen twee keer in de week te gaan joggen: dinsdag en donderdag. Tijdens het lopen vertelden ze om beurten verhalen. De een over de oudheid en de ander over economische theorieën. Harald besteedde een groot deel van zijn tijd aan het bestuderen van exotische economen. Voor zijn studie was dat niet nodig, maar de Noor vond het leuk om alternatieve economen te lezen en genoot ervan om hun theorieën door te denken. Erik begon de verhalen van zijn renkameraad steeds interessanter te vinden.

Hij liep zijn kamer uit naar de keuken. De deur deed hij achter zich op slot. Hoogst ongebruikelijk, maar sinds de papyrusrol op zijn kamer lag, had hij dat zichzelf aangevend. De waterkoker in de keuken was, vlak nadat hij daar was komen wonen, stukgegaan. Niemand had blijkbaar de moeite genomen om dat aan de conciërge te melden. In ieder geval was hij nog niet vervangen en stond hij werkeloos in een hoekje. Sinds dat moment kookte hij zijn theewater noodgedwongen in een steelpannetje. Hij vulde zijn theekop met water uit de kraan en goot dat vervolgens in het steelpannetje. Vooral als de zon erop scheen zoals nu vond hij het koken van water een fascinerend proces om naar te kijken. Het wateroppervlak was deels doorzichtig en deels spiegelen. Het schitterde en blonk in de zon. Eerst gebeurde er een hele tijd niets, maar dan vormden zich langzaam maar zeker piepkleine belletjes tegen de zijkant van de pan, met name bij de bodemrand. Daarna op de hele bodem. Even later kwamen sommige bubbeltjes los en stegen naar de oppervlakte om daarna een halve seconde alweer te verdwijnen, als het ware op te lossen in de lucht. Vervolgens ontstonden aan de zijkant van

de steelpan grotere bellen, zowel onder als op de waterspiegel. De bellen stegen op en bleven langere tijd op het water liggen. Geleidelijk werden het er meer en op steeds meer plekken. Dan kon je ze ook horen met ploffende geluidjes. Uiteindelijk begon het water als geheel te borrelen. Deze gedaanteverandering van water associeerde hij de laatste dagen met de gewenste metamorfose van de rol, van ondoorgrondelijk naar vertaald. Bij het inschenken moest hij oppassen. Het kokende water raakte dan de gloeiendhete zijkant van het steelpannetje en veranderde sissend en bruisend in stoom.

Hij liep terug naar zijn kamer. Vanuit de gang wierp hij een blik in de gemeenschappelijke woonkamer. Er was niemand. Zijn gebouw was wel mooier dan de andere, maar ook minder gezellig. Door de grotere kamers en het kleiner aantal personen per unit trof je elkaar minder vaak in de gemeenschappelijke ruimten. Met zijn mok in zijn ene hand opende hij met zijn andere de kamerdeur.

Hij moest nodig zijn ouders in Amsterdam skypen. Na zijn val had hij dat nog niet gedaan. De mok hete thee zette hij naast zijn laptop op zijn bureau. Zijn moeders gezicht klaarde op toen ze hem zag. Met verheugde stem zei ze:

‘Hallo Erik, wat fijn om je weer te zien. Maar wat zie je eruit!’

‘Maak je niet ongerust, allemaal oppervlakkige wondjes die snel helen.’

‘Gelukkig. Hoe gaat het daar in Jeruzalem?’

‘Ik ben erg blij met mijn nieuwe iPhone. Nogmaals bedankt daarvoor.’

‘Dat spreekt toch vanzelf. En hoe gaat het met de studie. Is het zwaar?’

‘Ik heb een paar colleges gemist door mijn val, maar maak je geen zorgen, ik kan het gemakkelijk aan. We hebben een hele goede hoogleraar en een erg leuke assistente.’

‘Je broer was hier laatst en die vertelde dat hij sinds kort ook een leuke assistente heeft. Hij vertelde ook dat hij van plan is te solliciteren op een hoogleraarsbetrekking zodra er een vacature in zijn vakgebied ontstaat. Spannend hoor.’

‘Leuk voor hem. Ik zal hem binnenkort eens bellen. Is papa al thuis?’

‘Nee, nog niet. Zal ik hem vragen naar jou te skypen zodra hij er is?’

‘Nee, dat is niet nodig. Breng jij hem maar op de hoogte.’

Het gesprek kabbelde nog een tijdje voort. Ze hingen op. Op de een of andere manier ging het gesprek altijd binnen de kortste keren over zijn broer. Kristiaan was negen jaar ouder dan hij en werd door zijn ouders tot vervelens toe als voorbeeld voor hem gesteld. Alsof hij nog steeds geen volwaardig lid van het gezin was, alleen maar het kleine broertje. Hij zou ze allemaal nog wel eens laten zien waartoe hij in staat was. De papyrusrol kon zijn doorbraak worden.

Inmiddels was het donker geworden. Nadat hij de gordijnen dicht had gedaan en alle kaarsen en waxinelichtjes aangestoken, ging hij in zijn luie stoel zitten. Wat was hij de afgelopen dagen te weten gekomen over de papyrusrol? De rol kwam uit de knekelkist van een zekere Annas. De begraafmethode was in deze omgeving zo ongeveer tussen 100 voor en 100 na Christus gebruikelijk geweest. Daarmee was echter niet met zekerheid gezegd dat de rol niet uit een andere periode kon stammen. De naam “Annas” op deze wijze gespeld leek zeldzaam. Hij had op internet één beroemde Annas gevonden. De betreffende Annas bleek in zijn tijd een fenomeen te zijn geweest. Toen de provincie Judea onder direct Romeins bewind werd geplaatst in het jaar 6 na Christus was een van de eerste daden van de Romeinse heerser Quirinius het aanstellen van de toen achtentwintigjarige Annas als hogepriester van de tempel. De Joden hadden vele synagogen, maar slechts één tempel. Annas werd tien jaar later afgezet

door Gratus, de opvolger van Quirinius. Erik had nog nooit van Annas gehoord, maar de naam van de schoonzoon van Annas, Kajafas, kende hij vanuit zijn gereformeerde opvoeding wel. Kajafas was immers de man die Jezus veroordeelde en hem door de lokale Romeinse prefect Pontius Pilatus ter dood liet brengen. Ook Annas wordt in die Bijbelpassage met naam en toenaam genoemd. Hij was het namelijk die de eerste ondervraging uitvoerde nadat Jezus was opgepakt. Jezus werd geslagen tijdens deze ondervraging, waarop hij geheel volgens zijn leer reageerde met de woorden: “Indien ik iets verkeerd zei, leg me uit wat verkeerd is. Maar als ik de waarheid spreek, waarom sla je me?” Annas had hier geen weerwoord op en stuurde Jezus door naar zijn schoonzoon, de hogepriester Kajafas. Zouden het graf en de botten van deze Annas zijn? Het feit dat er geen andere Annas was terug te vinden op internet betekende allerm minst dat er indertijd geen andere mensen met deze naam rondliepen. Internet bestond immers pas dertig jaar. Alles, ook historische zaken, moest er in deze periode door iemand op zijn gezet. De kans was groot dat zoiets onbelangrijks als hoe vaak de naam Annas tweeduizend jaar geleden voorkwam daar niet bij hoorde, als dat al bekend was.

Maar als het wel om deze Annas ging, dan was de schrijfwijze van de naam vreemd. In die tijd was Koinè de gemeenschappelijke taal in deze regio, zowel van de bovenlaag als tussen de mensen op straat met een verschillende taalachtergrond. Het grootste deel van de Joodse bevolking sprak echter onderling Aramees. Daarnaast werd het Hebreeuws door een gelovige bovenlaag in ere gehouden, omdat dat de taal was van de Tenach. Als het inderdaad het graf betrof van de schoonvader van Kajafas, waarom was de naam “Annas” dan in Koinè geschreven en niet in het Hebreeuws of het Aramees? Of onder elkaar in meerdere talen? Voor een hogepriester lag Hebreeuws toch meer voor de hand dan Koinè? Aan de andere

kant was bekend dat de Joodse bovenkaste in Jeruzalem, waartoe Annas zeker behoorde, zich meer als Romeins afficheerde dan als Joods. En de taal die in het Romeinse rijk gesproken werd was Koinè.

Of had hij de letters op de kist niet goed gevoeld? De naam Annas leek zeldzaam, maar de naam Anna kwam zeer veel voor. Had hij die ‘ς’ wel echt gevoeld? Plotseling wist hij het niet meer zo zeker. In 2011 was er een gestolen knekelkist teruggevonden. Het was een fraai bewerkt exemplaar met een volgens de autoriteiten authentieke inscriptie: “Miriam, dochter van Yeshua, zoon van Kajafas, priester van Ma’aziah uit Beth ‘Imri”. Dus ook hooggeplaatste vrouwen konden in dure knekelkisten liggen.

Hij nam het laatste slokje thee dat inmiddels helemaal koud was geworden. De meeste rotsgraven en knekelkisten waren veel dichterbij Jeruzalem aangetroffen. En hoewel de Dode Zeerollen vlak bij zijn vindplek van de knekelkist waren gevonden, hadden die in grotten gelegen, niet in rotsgraven. Hij kwam er niet uit. Annas of Anna? Geheimschrift of dialect? Stel dat de rol een brief was. Waarom stond de naam Annas of Anna er dan niet in als afzender of ontvanger? In een dialect zou de spelling van de eigennaam toch niet significant veranderen? Dan moest het ofwel een brief in geheimschrift zijn ofwel geen brief. En als het geen brief was, maar wel belangrijk genoeg om mee te begraven, dan ging het vast om een religieus document. Want hij kon zich niet voorstellen dat iets anders belangrijk genoeg was. Het graf was waarschijnlijk even oud als de Dode Zeerollen. Er werd in die periode veel nieuwe Joodse theologie ontwikkeld en opgeschreven. Misschien was Annas betrokken bij deze ontwikkeling? Ja, dat was een reële optie. Een religieus document in een onbekend dialect. In zekere zin vergelijkbaar met de religieuze teksten op een aantal Dode Zeerollen.

Wat waren de alternatieven? Toch geheimschrift? Mmm,

in dat geval was het vast geen religieuze tekst. Daar wilde je immers een zo breed mogelijk publiek mee bereiken. Een brief lag dan meer voor de hand. Annas had in dat geval letterlijk zijn geheim mee het graf in genomen. Een seculier geheim. Maar zouden zijn kinderen zo iets mee begraven? Annas was gedurende een lange periode een belangrijk man geweest, dus het viel niet uit te sluiten. De relevantste versie van toegepast geheimschrift die hij uit die tijd had kunnen vinden was militair van aard. Caesar had een geheimschrift ontwikkeld. Naar de maatstaven van vandaag uiterst simpel, maar indertijd effectief. Caesar leefde van 100 tot 44 voor Christus. Annas een stuk later, dus misschien had hij ervan gehoord. Maar dan nog, veldheer versus hogepriester, militair versus civiel. Was dit niet allemaal een beetje te ver gezocht? Voor alle zekerheid had hij de geheimschrift code van Caesar losgelaten op de tekst van de papyrusrol. Dat had geen resultaat opgeleverd. Zo denkend voelde hij aan zijn water dat een hem onbekend dialect veel waarschijnlijker was dan geheimschrift. En er was maar één persoon die hem daarbij kon helpen.

Hij moest een manier verzinnen om hem uit te horen zonder argwaan te wekken.

7

Donderdag 1 oktober

De Audi A6 zoefde over de weg. Binnen hing de geur van nieuw leer. Professor Ruben Goldstein drukte op het knopje van de elektrisch verstelbare lendesteun. Hij voelde dat de zijkanten van de stoel naar binnen bewogen en zijn heupen steviger aandrukten. De auto zat vol met leuke gadgets. Hij drukte op een ander knopje en het dakraam schoof open. Dat was een beetje onzinnig want het was veel te warm buiten, maar het was leuk om te doen. Snel deed hij het dak weer dicht. De bestemming kwam in zicht. De Hebrew University of Jerusalem bestond uit vier campusterreinen. Zijn faculteit was in Mount Scopus gehuisvest. Zowel onder als rondom het universiteitsgebouw waren parkeerplaatsen gemaakt, maar toch was het er vaak vol. Hij reed naar zijn ingang van de parkeergarage. Ondanks de hitte speelden op de stoep ertegenover een paar jonge katjes met elkaar. Even later stapte hij uit en liep door de donkere ruimte naar de binnentrap. Boven aangekomen sloot hij aan in de rij voor de controle. De bewaker kende hem, maar toch werd hij gefouilleerd en keek de bewaker kort in zijn tas. Zo ging dat elke ochtend. Omdat hij zijn benen wilde strekken maakte hij eerst een ommetje in het gebouw. Bij de hoofdingang bleef hij even staan bij de grote zwart-witportretten van de acht Nobelprijswinnaars die aan de universiteit hadden gewerkt. De bekendste was Albert Einstein natuurlijk. Iedereen kende zijn karakteristieke kop met de borstelige wenkbrauwen en de grote snor. De andere zeven winnaars waren allemaal van het afgelopen decennium, waaronder één vrouw. Ada Yonath had in 2009 de Nobelprijs voor Scheikunde gekregen.

De universiteit vervulde hem met trots. Opgericht in 1918, ruim voordat Israël onafhankelijk werd. Deze campus, de eerste van de vier, was in 1925 geopend. Tot de Raad van

Toezicht van het eerste uur behoorden beroemdheden als Martin Buber, Sigmund Freud, Chaim Weissman en Albert Einstein zelf. Tot dat illustere rijtje zou zijn naam nooit behoren, maar hij was niet ontevreden over zijn prestaties. Tenslotte bestond er geen Nobelprijs voor de vertaalkunde. Zijn grootste succes lag alweer zo'n vijftien jaar achter hem. Na decennia van gekissebis werd onder zijn hoofdredacteurschap eindelijk de vertaling van alle Dode Zeerollen gerealiseerd. Daarna had hij de masterstudie oude talen opgezet. Vervolgens had hij op verzoek van de Raad van Bestuur de vakgroep oude talen geïnternationaliseerd door speciale programma's te ontwikkelen voor buitenlandse studenten. Ook een succes. Zelf had hij de master Koinè, zijn specialiteit, naar zich toetrokken. Hij vond het leuk om met getalenteerde, jonge mensen te werken.

Hij liep weer terug. Het gebouw was ingedeeld in kleurzones. Vlakbij de Hecht synagoge, in de blauwe zone, lag zijn werkkamer. Toen hij zijn kamer binnen ging zag hij dat hij nog vijf minuten had voordat Esther zou arriveren. Hij deed zijn computer aan en begon zijn e-mail af te handelen.

Esther kwam binnen. Hij was zo intensief bezig geweest dat hij haar geklop op zijn deur niet had gehoord. Wat een prachtige vrouw was ze toch. Zo'n goed stel hersens en de energie van de jeugd. Naast haar voelde hij zich belegen. Ze bespraken de opzet die Esther had gemaakt voor haar deel van het college van volgende week woensdag. Het was goed dat hij haar dat had gevraagd. Ze bracht enkele nieuwe elementen in die hij zelf niet eerder had bedacht. Op vriendelijke toon maakte hij haar duidelijk dat er nog wel enkele zaken ontbraken. Hoewel ze het trachtte te verbergen, hoorde hij aan haar hogere stem dat ze van slag was geraakt door zijn opmerkingen. Vreemd toch dat een vrouw met haar intelligentie onzeker werd van inhoudelijk commentaar. Toen het onderwerp was afgerond begon ze over iets anders.

‘Ruben, we zijn nu een maand onderweg met deze groep en het lijkt me een goed idee om een teambuilding moment in te bouwen,’ zei ze met haar typisch lage stemgeluid.

‘Dat hebben we nooit eerder gedaan. Waar zit je aan te denken?’ antwoordde hij op welwillende toon.

‘Ik dacht aan een gezamenlijk etentje. De universiteit heeft natuurlijk geen geld, dus ieder op zijn eigen kosten. Als wij het organiseren doet vast iedereen mee. Daarna kunnen degenen die langer door willen samen naar een bar.’

‘Op zich een leuk idee. En de groep hangt dit jaar inderdaad wat als los zand aan elkaar, dus het kan geen kwaad.’

‘Hoe zit het eigenlijk met die Erik Ebbink, heb je daar nog iets van gehoord?’

‘Je bedoelt omdat hij er maandag en gisteren niet was tijdens het college? Nee, nog niet.’

‘Wat zou de reden van zijn afwezigheid kunnen zijn?’

‘Oh, dat kan van alles zijn, ziek, familieomstandigheden, verslapen...’

Terwijl hij naar andere redenen zat te zoeken, sprong Esther in: ‘Of zou hij misschien het niveau niet aankunnen? Hij heeft toch als enige geen taalttest gedaan?’

‘Hij was inderdaad te laat voor de taalttest, maar ik heb hem op persoonlijke voorspraak van mijn Nederlandse collega aangenomen. Wacht, ik pak even zijn e-mail erbij.’ Ruben zocht in zijn computer naar het juiste bestand. ‘Gevonden. De brief luidt als volgt:

Amice,

Graag wil ik mijn student Erik Ebbink van harte bij je aanbevelen voor het masterjaar Koinè. In juni heeft hij zijn bachelor cum laude bij mij gehaald en ik moet zeggen: hij is een buitengewoon talentvolle student. Vandaar dat ik hem persoonlijk bij je aanbeveel. Ik weet dat het te laat is om nog alle formaliteiten af te handelen, maar naar mijn idee moet hij nu niet een jaar iets

anders gaan doen. Hopelijk kun je hem ter wille zijn.

Met collegiale groet.

Professor Ronald Tielemans, Leiden.

Ik heb professor Tielemans hoog zitten, dus mij dunkt dat die Erik het niveau wel aan zou moeten kunnen. We wachten gewoon even af of hij bij het volgende college wel weer verschijnt.’

‘Ik blijf het raar vinden dat hij niet op zijn minst een mailtje heeft gestuurd over zijn afwezigheid.’

‘Ach, het is pas net gebeurd. Misschien zit het nu wel tussen mijn mails.’

‘We hebben het al veel te lang over één student. Laten we het over het college van volgende week vrijdag hebben,’ rondde Esther het onderwerp af.

Ze maakten het uur verder vol met de voorbespreking van dat college.

Esther vertrok. De vibrerende atmosfeer vol energie en vitaliteit was plotsklaps verdwenen. Zijn kamer werd weer tot wat die altijd was: een kleine, ongezellige ruimte zonder buitenramen. Al jaren met dezelfde saaie en onpersoonlijke inrichting. Hoewel Ruben was vergroeid met deze kamer voelde het er ineens verstikkend. Hij moest weg, eruit. In de grote, hoge gang ervoer hij het daglicht dat door de ramen viel als een verademing. Hij bestelde een cappuccino bij een van de kiosken in het gebouw. Overal in de openbare ruimte stonden een soort picknicksetjes. Vier hardplastic stoelen en een tafel waren met metalen buizen aan elkaar verbonden. Elk setje was op zijn beurt verankerd aan de vloer. De stoelen waren geel of wit, hetgeen naar zijn gevoel detoneerde met de houtkleurige tafelbladen. Goedkoop, maar onverslijtbaar en gemakkelijk in onderhoud. Hij ging met zijn koffie aan een vrije tafel zitten. Het tafelblad lag vol met kruimels. Altijd die

kruimels! Bij de kiosken verkochten ze Deens bladerdeeggebak en pizzapunten, die niemand zonder te kruimelen kon eten. Met een geïrriteerd gebaar veegde hij de tafel schoon, nam een paar flinke slokken en zette zijn bekertje neer. Een jong, zwart poesje met een wit befje kwam op hem af en begon kopjes te geven tegen zijn rechterenkel. Zowel binnen als buiten het gebouw waren katten te vinden. Hij was er dol op. Een aantal jaren geleden had hij er persoonlijk op toegezien dat er goed voor ze gezorgd zou worden. Op zijn aanwijzingen waren er twee grote verrijdbare houten units gemaakt, waar de katten hun voedsel en drinken konden vinden. Het waren merkwaardig gevormde gevaartes geworden. Je moest goed kijken om te zien waartoe ze dienden, maar deze slimme beestjes hadden het meteen door. De schoonmakers hadden in hun taakbeschrijving toegevoegd gekregen dat ze de units dagelijks moesten bijvullen en schoonhouden. Bovendien moesten ze regelmatig van plek gewisseld worden. Hij tilde het poesje op en zette het op tafel. Geroutineerd begon hij het te aaien en daarna in de hals te kroelen. Al snel begon het beestje te spinnen. Even voelde hij zich bijna gelukkig.

Vrijdag 2 oktober

Haar lange, zwarte haren dansten in de wind. Mannen in andere auto's staarden naar haar, sommigen onopvallend, anderen ostentatief. Esther onderging hun blikken als vanzelfsprekend. Ze was haar hele leven niet anders gewend. Met één hand aan het stuur remde ze af voor het stoplicht. Ze was er bijna. Even later parkeerde ze haar auto in de ondergrondse parkeergarage van de Mount Scopus campus. Ze keek op haar horloge: 13.35. Over vijftientig minuten begon het college van professor Goldstein.

Het horloge had ze van haar ouders gekregen toen ze uit militaire dienst kwam. Ze had het zelf mogen uitzoeken. Het was een Diesel met een brede zwartleren band en een digitale wijzerplaat. Meer stoer dan vrouwelijk. Ze stapte uit en nam de trap naar boven. Na het fouilleren kon ze naar binnen. Bij de kiosk bestelde ze een espresso. Terwijl ze om zich heen keek voor een vrij tafeltje werd ze gewenkt. Het waren Andreas en Luigi. Ze liep naar hen toe en nam plaats aan hun tafel.

'Jullie zijn vroeg. Hebben jullie er zin in?'

'Natuurlijk, altijd,' antwoordde Luigi met zijn sterk Italiaanse accent.

'Ik zie dat jullie elkaar al hebben gevonden. Hoe zit dat met de anderen?'

'Hoe bedoel je?'

'Hebben jullie masterstudenten onderling veel contact? Tenslotte zijn jullie allemaal ver van huis.'

'Eerlijk gezegd niet. Ik denk dat iedereen het druk heeft met de studie en met settelen.'

Esther keek sceptisch. 'Aan het eind van het college ga ik voorstellen om morgen met zijn allen uit eten te gaan. Ik hoop dat jullie dan enthousiast zullen reageren.'

Luigi en Andreas reageerden niet.

Esther vervolgde: ‘Trouwens, hoe vinden jullie de colleges van professor Goldstein?’

‘Hij is erg goed,’ zei Luigi.

‘Inspirerend,’ beaamde Andreas.

Deze mannen waren kort van stof. Zo kwam ze er niet achter wat ze moest overnemen van de lesmethoden van Goldstein. Ze moest dezelfde vragen maar eens stellen aan de vrouwelijke masterstudenten. Dan kwam ze waarschijnlijk meer te weten. Ze stonden op en liepen samen naar de collegezaal waar ze als eersten arriveerden. Langzaam druppelden de anderen binnen. Als laatste verscheen Erik. Hij liep enigszins moeilijk met zijn linkerbeen en zag er niet uit. De enige delen van zijn lichaam die ze kon zien, zijn gezicht en zijn handen, waren zwaar toegetakeld. Hij had een lange broek aan, sokken en een hoog sluitend overhemd met lange mouwen. Je hoefde niet te raden waarom. Bij zijn binnenkomst ontstond geroezemoes. De mannen riepen naar hem en de vrouwen bespraken zijn toestand. Erik reageerde niet en ging op zijn vaste stek zitten. Hij klapte het tafeltje uit en legde zijn boeken en huiswerk erop. Het rumoer hield aan. Torsten stond op om naar Erik toe te lopen. Op dat moment kwam professor Goldstein binnen en Torsten liep weer terug naar zijn plaats. De professor schreed naar zijn lessenaar en draaide zich om naar de zaal.

‘Wat is er aan de hand. Waarom is er zoveel rumoer? Oh, ik zie het al. Meneer Ebbink, wat is er met u gebeurd?’

‘Ik ben gevallen,’ antwoordde Erik bedeesd.

‘Dat kunnen we zien. Het lijkt niet zomaar een val. Kunt u iets meer toelichten?’

Dit keer antwoordde Erik met duidelijke stem: ‘Ik heb afgelopen zondag in mijn eentje een wandeling door de Judeawoestijn gemaakt en ben daarbij in een diepe kuil gevallen. Dat is ook de reden dat ik de colleges van afgelopen maandag en woensdag heb gemist.’

‘Zo, zo, en is er sprake van blijvend letsel?’

‘Nou nee, ik denk het niet.’

‘Goed. Dan stel ik voor dat we ons nu op het college gaan richten. We gaan verder waar we gebleven waren, namelijk bij Flavius Josephus: *De oude geschiedenis van de Joden*, boek twee.’

Esther vond dat de professor het zoals altijd knap deed. Hij ging niet alleen in op de technische kanten van de vertaling, maar vertelde er ook veel omheen waardoor de zaken gingen leven. Dit keer vertelde hij over het leven van de auteur. Na het zesweekse beleg van Jotapata behaalden de Romeinen onder aanvoering van generaal Vespasianus in 67 een klinkende overwinning op het leger van Josephus. Op het laatst waren er slechts veertig Joodse strijders over in een grot. Ze besloten zich niet over te geven, maar collectief zelfmoord te plegen. Als ze dat tegelijk zouden doen, was het natuurlijk niet te controleren als er iemand niet mee zou doen. Daarom werd door Josephus een methode bedacht om elkaar in volgorde te doden. Later heeft hij dat summier beschreven. Ze moesten in een cirkel gaan staan. Het lot bepaalde wie als eerste een ander dood moest maken. Deze persoon moest de derde persoon naast hem doden en zo verder. Dit betekende volgens Josephus dat er per definitie twee personen zouden overleven, niet omdat ze laf waren maar omdat het lot het zo had beschikt. Josephus was een van de twee overlevenden. Naar eigen zeggen werd hij dus door het lot gespaard.

De professor haalde hoorbaar diep adem. Sophie stak haar hand omhoog:

‘Professor, ik begrijp niet hoe dit precies is gegaan. Kunt u dit nader toelichten?’

‘Eerlijk gezegd heeft de manier waarop dit is gegaan in de eeuwen erna tot veel speculaties geleid. Volgens sommigen had Josephus van tevoren uitgekend wie in de kring zouden

overleven en had hij het lootjes trekken gemanipuleerd. De beschrijving is echter te summier om dat met zekerheid te kunnen zeggen. In de wiskunde is er zelfs een probleem naar vernoemd: de Josephus permutatie, ook wel Romeinse roulette genoemd. Als jullie willen kunnen we de originele tekst een keer vertalen als huiswerk.'

Sophie en de andere studenten knikten enthousiast. Esther bedacht zich dat het wellicht leuk en instructief zou zijn om de situatie ook na te laten spelen door de klas. Ja, dat ging ze voorstellen aan Goldstein.

De professor vervolgde zijn betoog. Generaal Vespasianus besloot Josephus te houden als slaaf en tolk. Terwijl hij vastzat in Jotapata kreeg Josephus een goddelijke openbaring dat Vespasianus keizer zou worden. Twee jaar later in 69 gebeurde dat inderdaad, hetgeen zeer ongebruikelijk was voor een generaal uit een lagere klasse. Op dat moment gaf Vespasianus Josephus zijn vrijheid terug en verklaarde dat die waarlijk over profetiegaven beschikte. Hem werd ook het Romeins staatsburgerschap verleend. Als dank nam Josephus de familienaam Flavius van de keizer aan en werd daarna net zo gedreven Romeins als hij daarvoor Joods was geweest. En net zoals hij van kinds af aan in het Joodse machtscentrum had verkeerd, werd hij al snel onderdeel van het Romeinse. Hij werd de persoonlijke vertrouweling, tolk en adviseur van Titus, de zoon en hoogste officier van Vespasianus. Josephus was erbij, maar dit keer als Romein, toen Titus in het jaar 70 Jeruzalem belegerde.

Wat een vent, dacht Esther. Eerst tegen de Romeinen vechten, dan tegen zijn eigen landgenoten en familie. En ongetwijfeld was die loting ook doorgestoken kaart. Een man van vele gezichten. Verdorie, nu had ze een stukje gemist.

Toen de Joden zich weigerden over te geven, leidde dat tot de vernietiging van Jeruzalem en van de tempel. Slechts een muur, de huidige Klaagmuur, bleef over. Op de triomfboog in

Rome, die naar aanleiding van deze overwinning werd opgericht, waren de waardevolle voorwerpen te zien die uit de tempel waren geplunderd, zoals de zevenarmige menora, de gouden trompetten, de vuurpannen om de as van het altaar te verwijderen en de toonbroodtafel. In 71 ging Josephus in het gevolg van Titus, die tien jaar later zijn vader opvolgde als keizer, mee naar Rome. Daar schreef Josephus in Koinè zijn twee belangrijkste werken: *De Joodse oorlogen* in 75 en *De oude geschiedenis van de Joden* in 94.

Goldstein vertelde het als een spannend jongensboek. Alle studenten hingen aan zijn lippen. Hij gebruikte op elk moment de juiste intonatie en liet effectieve stiltes vallen. Zo wilde Esther zelf ook graag lesgeven. Ze had nog veel te leren. Ze ging de studenten langs met haar ogen. Onwillekeurig bleef haar blik bij Erik hangen. Ook hij had ademloos geluisterd. Ze werd plotseling een beetje vertederd. Net zoals ze elke dag vertederd werd door het langharige hondje dat ze op het dashboard van haar auto had staan. Met die kleding en schrammen oogde Erik vandaag een beetje hulpeloos. Daaronder straalde hij echter onmiskenbaar zijn gebruikelijke energie en doorzettingsvermogen uit. En ze wist nog precies dat hij haar bij de start van het studiejaar was opgevallen met dat lange, sportieve lijf, blonde haar en katachtige loop.

Na het college kreeg ze het woord van de professor. Zoals afgesproken stelde ze voor om in het kader van teambuilding gezamenlijk uit eten te gaan.

‘We hebben gekozen voor een restaurant in het French Hill Town Center vlak bij de campus. We hebben daar morgenavond om acht uur voor vijftien personen gereserveerd. Uiteraard is het op vrijwillige basis en helaas moet ieder voor zich betalen. Toch hopen we dat iedereen komt. Ik ken die buurt goed, dus als er liefhebbers zijn kunnen we daarna nog een leuke kroeg induiken.’

Tot haar verbazing reageerden Luigi en Andreas als eersten heel enthousiast. Blijkbaar was haar boodschap aangekomen. Ook de andere studenten waren positief. Zelfs Erik kwam.

Zaterdag 3 oktober

's Avonds twijfelde ze wat ze zou aantrekken. Ze had al drie verschillende outfits aangehad, maar telkens wilde ze nog een andere proberen. Uiteindelijk besloot ze toch maar voor het bruine jurkje met bruine pumps te gaan. Dat was redelijk neutraal en ze was er vanavond niet op uit om indruk te maken. Ze borstelde langdurig haar lange haren met de varkensharen borstel. Als make-up gebruikte ze alleen mascara en eyeliner. De bruine jurk was hoog sluitend bij de hals en had korte mouwen. Geen kans op inkijk. Ze zou dus kunnen besluiten om geen beha te dragen. Dat deed ze wel vaker. Haar parmantige borsten hadden immers geen ondersteuning nodig. Of was dat te uitdagend? Ze moest nog maanden met deze groep optrekken. De andere vrouwen in de groep zouden waarschijnlijk in uitgaanskledij komen. Van Sophie en Nathalie verwachtte ze dat zeker. Nee, voor alle zekerheid deed ze toch maar een beha aan. Even later stapte ze in haar auto. Voordat ze wegreed keek ze met een vertederde blik naar het pluizige hondje met lange oren op het dashboard.

Zaterdag 3 oktober

Toen Erik 's avonds in het restaurant arriveerde was iedereen er al. Het gezelschap was aan drie aan elkaar geschoven kleine tafels bij het raam geplaatst. Zeven personen aan elke kant en professor Goldstein aan het hoofdeinde. Het kleine restaurant zat bomvol. Het was een typisch Israëliësch eethuisje met dicht op elkaar geplaatste formicatafels en stoelen. De airco functioneerde plezierig, niet te koud. De mannen en vrouwen zaten in aparte groepjes. De mannen naast de professor en de vrouwen gezamenlijk bij het raam. Naar de tafel lopend stak hij zijn hand op als begroeting en iedereen reageerde door "hallo" door elkaar heen te roepen. Tussen Torsten en Miguel was een plek vrij. Hij ging zitten. Natuurlijk wilden ze allemaal direct het naadje van de kous weten over zijn val. Dat had hij wel verwacht en daarom had hij van tevoren zorgvuldig bedacht hoe hij het verhaal zou vertellen. Het leek hem het beste om zo dicht mogelijk bij de waarheid te blijven.

De onderlinge gesprekken verstomden en alle ogen waren op hem gericht. Om de beurt vuurde iemand een vraag op hem af. Torsten was de eerste:

'Waar ben je precies gevallen?'

'In de Judeawoestijn.'

'En waarom was je daar?' vroeg Miguel.

'Omdat ik er een wandeling wilde maken'

'In je eentje?'

'Ja, maar wel samen met mijn Garmin routehulp.'

De vrouwen reageerden verbaasd, de mannen met bewondering.

'Waarom viel je?' informeerde Nathalie.

'Ik viel niet omdat ik mijn evenwicht verloor, maar omdat ik ergens doorheen zakte. Ik viel wel minstens drie meter omlaag en kwam keihard neer.'

Het hele gezelschap hing aan zijn lippen. Hij ging verder:
'Mijn rugzak heeft de val enigszins gebroken. Ik viel niet alleen van hoog, er kwamen ook nog eens veel rotsblokken mee en een aantal daarvan kwam bij mijn linkerbeen terecht. Ik kon die niet meer bewegen.'

'O nee,' riep Nathalie.

'Ik heb half liggend vrij veel rotsblokken op mijn been met mijn handen verwijderd. Dat was heel zwaar en de grootste rotsblokken kreeg ik niet weg. Na een korte paniekaanval heb ik die toen een voor een met mijn rechterbeen weggetrapt.'

'Ongelofelijk,' fluisterde Nathalie in de stilte die Erik liet vallen.

'Het was best spannend. Mijn iPhone en Garmin waren bij de val kapotgegaan, dus ik moest het helemaal alleen oplossen.'

Er werd meelevend met de hoofden geknikt.

'Maar waar viel je dan in?' vroeg Esther met haar typisch lage stem.

'In een soort grot.'

'En hoe heb je de weg teruggevonden zonder Garmin?'

'Ik wist ongeveer waar ik was toen ik in de grot viel. Nadat ik eruit was geklommen, ben ik op de stand van de zon in de juiste richting gaan lopen. Later toen het donker werd, ben ik op goed geluk in dezelfde richting doorgelopen. Gelukkig was het terrein daar vlakker, een soort hoogvlakte. En ik had mazzel dat het volle maan was. Pas toen ik de koplampen van een auto zag, wist ik dat ik goed zat. Tot dat moment zat ik echt in de rats.'

'En hoe gaat het nu met je?'

'Gelukkig heb ik niets gebroken. De eerste dagen had ik wel veel hoofdpijn en kon ik moeilijk lopen met mijn linkerbeen. Maar alles gaat nu alweer veel beter.'

'Wat doet zo'n Garmin eigenlijk?' vroeg Luigi belangstellend.

De vrouwen waren hier niet in geïnteresseerd en pakten hun eerder afgebroken gesprekken weer op. De mannen wel. Hij legde uit wat je allemaal met een Garmin kunt doen. Torsten sloot het vragenvuur op enigszins jaloerse toon af met:

‘Wat een avontuur!’

Bij de mannen werden de onderlinge gesprekken ook weer hervat. Af en toe kruiste zijn blik die van Nathalie, Sophie en Esther. Dat vond hij de leukste vrouwen van het gezelschap. Onwillekeurig werden zijn ogen telkens naar hen toegetrokken, mede omdat ze er zo anders dan anders uitzagen. Ze waren vanavond in uitgaanskleding. De andere vijf hadden iets aan dat ze ook naar college hadden kunnen dragen. Ook hij droeg geen uitgaanskleding, voor zichzelf had hij daar niets mee. Nathalie was een Amerikaanse uit Boston. Licht krullend, lang, bruin haar, ovaal gezicht en grote, lichtbruine irissen. Ze had een iets spitse kin en een relatief grote wipneus waardoor haar neusgaten goed zichtbaar waren. Klein en rank, niet iemand die snel dik zou worden. Ze droeg een lichtblauwe jurk met spaghettibandjes. Aan haar rechterpols zag hij een aantal zilveren slavenarmbanden. Om haar hals dezelfde banden in een kettingvariant. Sophie had gekozen voor een kort, rood jurkje dat met ruches was afgezet. Ze was stevig, maar zag er goed uit. Haar blonde haar had ze tot een vlecht gebonden waardoor haar grote oorbellen beter zichtbaar waren. Ze had rode lippenstift op die goed kleurde bij haar jurk. Qua kleding en make-up stal ze vanavond de show. Esther daarentegen was zonder twijfel de mooiste vrouw van het gezelschap. Het leek wel alsof ze zo van de catwalk af kwam gelopen. Lange, zwarte haren, waar ze vaak met gespreide vingers doorheen streek. Een onbewust, maar voor hem sensueel gebaar. Een gaaf symmetrisch gezicht dat de verhoudingen van de gulden snede perfect volgde. Bruine ogen met een hint van groen erin. Relatief lang voor een Israëliëse vrouw, maar kleiner dan hij. Nederlanders waren

niet voor niets het langste volk ter wereld. Vanavond zag hij haar voor het eerst in een jurk. Een bruine jurk die goed bij haar huidskleur paste. Ze droeg geen sieraden behalve een groot horloge met een brede leren band. Ze was zo engelachtig mooi dat ze onbereikbaar leek voor gewone stervelingen zoals hij.

Het eten werd geserveerd. Eenvoudige kost: schnitzel, shoarma, falafel, koude bereidingen van groente, pitabroodjes, warme rijst en aardappelen. Esther had een goed restaurant uitgezocht. Iedereen dronk bier uitgezonderd de professor, die een groot glas rode wijn voor zich had staan. Goldstein was stil en sprak alleen als hem iets werd gevraagd. Nathalie hield het bij water. Erik bleef het raar vinden: een klein flesje bier kostte overal vierentwintig shekel en een twee keer zo grote fles achtentwintig. Iedereen nam natuurlijk een grote fles.

Na het afrekenen stelde Esther voor om te voet naar een kroeg te gaan die zij kende. Iedereen ging mee behalve de professor. Tijdens de korte wandeling was de stemming uitgelaten. Torsten huppelde, Luigi en Nathalie zongen luidkeels hetzelfde popnummer en Sophie floot het deuntje mee. Bij aankomst moesten ze eerst door een smal gangetje voordat ze in een grote open ruimte zonder ramen aankwamen. Het was er donker en lekker koel. In het midden van de wand stond een lange, donkerbruine houten bar met houten barkrukken ervoor. De drie barmannen – er waren geen barvrouwen – waren druk in de weer. Op de andere drie wanden werden kleurrijke psychedelische landschappen geprojecteerd. Het was al redelijk vol en bijna iedereen stond. Dit keer mengden de mannen en vrouwen direct. De muziek stond zo hard dat je vlak bij elkaar moest gaan staan om elkaar te kunnen verstaan. Een uur en vele biertjes later waren er vier subgroepjes ontstaan. Jack stond vertrouwelijk met Sophie te praten. Torsten had drie vrouwen om zich heen verzameld. Erik zelf stond met Nathalie, Esther en Miguel. De andere twee vrou-

wen waren druk in gesprek met Luigi en Andreas. Hij besloot meer werk te maken van Nathalie. Dit keer had ze wel een drankje genomen, een glas witte wijn. Zijn hoofd omlaag neigend vroeg hij, om het gesprek op gang te brengen:

‘Hoe heb jij je huisvesting geregeld?’

‘Ik heb een kamer bij een oom van me die in Jeruzalem woont.’

‘Is je oom aardig?’

‘Ja, heel aardig. Ik ben er erg blij mee, anders was het voor mij niet te betalen geweest. En jij?’

‘Mijn ouders betalen mijn studentenflat op de campus.’

‘Ja, de meeste studenten hier hebben rijke ouders.’

Ze stonden heel dicht tegen elkaar aan. Hij rook haar frisse parfum, die hem herinnerde aan de geur van ochtenddauw in de bergen. Met hun voeten vast op de grond bewogen ze hun lichamen ritmisch mee op de muziek. Door de alcohol was hij plezierig licht in zijn hoofd. Hij bracht zijn gezicht dichterbij dat van Nathalie. Op dat moment voelde hij een warme vrouwenhand op zijn schouder. Het was een intieme aanraking. Het kon niet de hand van Nathalie zijn. Verward draaide hij zich om en keek recht in het gezicht van Esther. Ze haalde haar hand van zijn schouder en zei glimlachend met haar lage stem:

‘Wat een verhaal, die val van jou. Je zult het wel benauwd hebben gehad.’

Nathalie draaide zich om naar Miguel zodat Esther en hij tegen elkaar aan kwamen te staan. Hij kon de donshaartjes op haar bovenlip zien, voelde haar lichaamswarmte door haar jurk heen. Haar zware parfumgeur was bedwelmend. Een geur die hem vaag deed denken aan de geur die altijd om zijn lievelingstante hing toen hij klein was. Hij wist niet goed wat te antwoorden, wist zelfs niet of hij geacht werd een antwoord te geven. Ze zei nog een paar zinnen die hij niet kon verstaan door de luide muziek. Hij bleef haar in de ogen kijken, gebio-

logeerd door de groene schitteringen in haar bruine irissen. Ze nam zijn hand en getweën gingen ze naar een rustiger hoekje. Daar hadden ze het over van alles. Over studie, huisvesting, leuke plekjes in Jeruzalem, toekomstdromen en medestudenten. Het gesprek verliep met horten en stoten. Door de harde muziek verstonden ze elkaar regelmatig fout. Op een bepaald moment zei Esther:

‘Ben jij ook zo ambitieus?’

En hij hoorde: ‘Ben jij ook zo rancuneus?’

Toen het misverstand was opgelost konden ze er samen smakelijk om lachen. Gaf ze een knipoog? In ieder geval wees ze naar een hoek van de bar waar Sophie en Jack inmiddels met elkaar aan het zoenen waren geslagen. Verderop waren Nathalie en Miguel in een levendig gesprek verwickeld. Het leek wel alsof ze samen een onzichtbare muur om hen heen hadden gebouwd, afgesloten van de herrie en de anderen. Een aantal andere medestudenten zag hij niet meer, die waren waarschijnlijk al vertrokken. In de loop van het gesprek was hij zijn gevoel voor tijd volledig kwijtgeraakt. Hij draaide zich terug naar Esther. Opnieuw werd hij zich bewust van haar sprankelende ogen en de geur van haar parfum. Hij bracht zijn mond naast haar oor.

‘Ik ga naar huis. Dank je voor het regelen van alles. Het was erg leuk.’

‘Zal ik je met de auto naar huis brengen? Dan kun je je been nog wat ontzien.’

Over het antwoord hoefde hij niet na te denken. Ze rekenden af en zwaaiden naar de achterblijvers. Onderweg naar de uitgang kwamen ze Torsten tegen die net naar het toilet was geweest. Zijn handen waren nog nat van het kraanwater. Esther schreeuwde iets in Torstens oor dat hij niet kon verstaan.

In de auto werd niet veel gezegd. Hij vertelde waar hij woonde en zij reed erheen. Hij wist niet goed met de situatie

om te gaan, wat te zeggen, wat te vragen. Bij het studentencomplex aangekomen, stopte ze de auto. Kon hij haar kussen? Op de wang of meer? Esther redde de situatie. Met haar zwoele stem zei ze dat ze het een heel plezierige avond had gevonden, voor herhaling vatbaar. Hoe dacht hij erover om nog eens samen uit te gaan? Hij hapte meteen toe. Volgende week zaterdagavond zouden ze elkaar om zes uur treffen voor het happy hour in een bar in een zijstraat van Yafo Street. Hij stapte uit en wachtte tot de auto wegreed. Hij zwaaide en liep vervolgens langs de bewaker in het wachthuisje naar zijn gebouw, confuus van de drank en de gebeurtenissen van de avond.

Had hij nu echt een afspraakje met de onbereikbare Esther?

Maandag 5 oktober

Erik was extra vroeg vertrokken omdat hij zich ter plekke mentaal wilde voorbereiden. Het loopje van zijn kamer naar de universiteit kostte hem ongeveer vijftien minuten. Nadat hij weer een andere bewaker in het wachthuisje bij de uitgang van de wooncampus had gegroet, liep hij tegen het Britse militaire kerkhof op. Een onafzienbare vlakte van witte kruisen. Hij sloeg eerst rechtsaf, daarna linksaf en liep er zo omheen. Sderot Churchill Street was een brede straat met aan beide kanten geparkeerde auto's en een lage, groene middenberm. Voorbij het kerkhof kwam links het uitgestrekte Hadassah Medisch Centrum in zicht. De straat liep dood op een rotonde met aan de overkant de zwaarbeveiligde ingang van het universiteitsterrein. Twee van de drie slagbomen hadden een extra balk, die aan zware ijzeren kettingen onder de boom hing, zoals je die ook wel eens bij spoorwegovergangen tegenkwam. Met revolvers bewapende bewakers stonden buiten op wacht. Naast de slagbomen was het entreegebouwtje voor voetgangers. Erik liep onder het langwerpige, blauwe afdakje door naar binnen. Geroutineerd passeerde hij het detectiepoortje. Zijn portemonnee, sleutels, telefoon en rugzak legde hij op het plateautje ernaast. De bewaker wierp er een korte blik op en woelde door zijn rugzak. Hij stopte zijn spullen terug in zijn broekzakken en liep het gebouwtje aan de andere kant weer uit. Na honderd meter bereikte hij de hoofdingang van het gebouw en stapte naar binnen. Rechts was de boekwinkel en links hingen de grote zwart-witportretten van de Nobelprijswinnaars aan de muur. Toch knap dat zo'n klein en verdrukt volk zoveel toppers op wetenschappelijk gebied voortbracht.

De witte entreehal kwam op hem telkens weer plezierig over, ruimtelijk en leeg. Recht voor hem, achter een grote glaspartij,

had hij direct zicht op een van de fraai aangelegde binnentuinen. Zowel het plafond als de verlichting waren opvallend vormgegeven. In het plafond zaten vierkante openingen met afgeronde hoeken waarin platte verlichtingselementen waren bevestigd die een aangenaam indirect licht gaven. Hij was ruim op tijd en slenterde wat rond. Zonder airconditioning of verwarming had het gebouw toch een aangename temperatuur. Na enkele minuten gewacht te hebben, was hij aan de beurt om koffie te bestellen. Met het kartonnen bekertje in zijn hand ging hij op een van de leren stoelen bij het raam zitten. Het was een geschikte plek om ongegeneerd mensen te observeren.

Zijn hoofd zat vol spanning. Na het college wilde hij professor Goldstein onder vier ogen over het dialect spreken. Hij had een tactiek bedacht hoe hij het zou kunnen vragen zonder argwaan te wekken, maar was er niet gerust op. Hij kende zichzelf. Iets tactisch vragen was niet zijn sterkste punt. Hij herinnerde zich nog als de dag van gisteren hoe hij die keer met de leraar geschiedenis in de vijfde klas het schaamrood op zijn kaken had gekregen. Dagen had hij met buikpijn rondgelopen. Het geval was eigenlijk simpel geweest. Hij had voor een proefwerk een vijf en een half gekregen terwijl hij minstens een zeven had verwacht. Thuis had hij het teruggekregen proefwerk zorgvuldig gecontroleerd en hij bleef bij zijn mening. Bij de volgende les had hij de leraar op hoge toon om tekst en uitleg gevraagd. Het antwoord was onthutsend. Hij had iets over het hoofd gezien waardoor alles in een ander daglicht kwam te staan. Van de herinnering alleen al werd hij opnieuw wee. Omdat het hem zo hoog zat, had hij het inder tijd aan zijn lievelingsoom verteld, die toevallig op bezoek was bij zijn ouders. De oom had zijn verhaal zwijgend aangehoord en na een korte stilte gezegd:

‘Kompashuis, kompasnaald.’

Hij had het niet begrepen. Zijn oom had uitgelegd:

‘Een kompasnaald wijst altijd naar het noorden, maar als je het kompashuis niet zodanig draait dat de naald naar de rode N op de rand wijst, kun je toch nog fout lopen. Jij bent het kompashuis en de waarheid is de kompasnaald. Zorg dat je je altijd op de waarheid richt. Kalibreer voordat je tot je oordeel komt.’

Dit keer ging het om iets veel belangrijkers dan een proefwerk en Goldstein leek hem geen gemakkelijke man. Hij moest zich ontspannen. En hij moest de vraag goed oefenen in zijn hoofd. Met een steen in zijn maag liep hij naar de collegezaal toen hij iemand hoorde roepen:

‘Erik, hier!’

Het was Sophie die aan een tafeltje cola dronk. Hij keek op zijn telefoon, zag dat er nog genoeg tijd was, en schoof aan.

‘Al bekomen van zaterdagavond?’

Sophie kleurde rood tot in haar hals: ‘Ja, het was een leuke avond.’

Ze grinnikten allebei.

‘Hoe zit het nou tussen jou en Jack?’

Sophie keek hem veelbetekenend aan: ‘We zijn vrienden, misschien wordt het meer.’

Hij knikte zonder iets te zeggen.

‘Je loopt alweer een stuk beter.’

‘Ja, ik heb eigenlijk nergens meer last van.’

‘Je ziet het nog wel aan je.’

‘Over een tijdje zijn alle korstjes ook weg en dan weet ik of ik er nog littekens aan over hou.’

‘Stoere bink,’ zei Sophie lachend.

Erik kreeg het gevoel dat ze een oogje op hem had. Zaterdag zoende ze nog met Jack. Hij kon niet goed hoogte van haar krijgen.

Samen liepen ze naar de collegezaal. Onderweg viel het hem voor de zoveelste keer op dat werkelijk alle ruimten waren

vernoemd naar een sponsor. In Nederland zou zoiets ondenkbaar zijn. Universiteiten waren in zijn land onafhankelijke, publieke instellingen, die volledig gefinancierd werden door de overheid en het collegegeld van de studenten. Hij had wel eens gehoord dat bij universiteiten in de Verenigde Staten ook alles gesponsord moest worden. De namen hier waren trouwens typisch Amerikaans. Eerst de voornaam, dan de eerste letter van de tweede voornaam en vervolgens de achternaam. Hooggeplaatste ramen in de buitenmuren gaven mooi invalend licht in de brede, hoge gangen, en sloten de buitenwereld effectief uit. In de binnentuinen bloeiden planten geel, roze en karmozijn. Ze kwamen aan bij de inpandige Hecht synagoge en liepen de trap af naar de kleine collegezaal. Het raam gaf uitzicht op de kapotte bestrating van een binnenterrein. Hij wist dat iets verderop de omheiningsmuur was. Ze gingen allebei zitten en klaptten de tafeltjes voor zich uit. De andere studenten druppelden binnen. Als laatsten arriveerden Esther en professor Goldstein.

‘Goldstein begon zijn betoog met de volgende vraag:

‘De originele manuscripten van Flavius Josephus, maar ook die van bijvoorbeeld de boeken uit het Nieuwe Testament, bestaan niet meer. Hoe weten we dan wat er in heeft gestaan?’

Goldstein vertelde dat papyrus al meer dan vijfduizend jaar geleden werd gebruikt om dingen op te schrijven. Het materiaal was in gebruik gebleven tot omstreeks 1000 na Christus. Om een papyrusrol te maken was allereerst een papyrusplant nodig, die langs de Nijl in Egypte groeide. De stengel van de plant werd in de lengte in brede en smalle stroken gesneden. De brede stroken werden zodanig naast elkaar gelegd dat er een rechthoek werd gevormd, waarop later kon worden geschreven. De smalle stroken legde men eronder in een hoek van negentig graden. Daarna werd het papyrusmatje nat gemaakt, werd lijm toegevoegd en werd er net zo lang druk

op het matje uitgeoefend totdat de twee lagen aan elkaar vastzaten. Tot slot werd de papyrusmat in de zon gedroogd, plat geslagen en schrijfklaar gemaakt door de voorkant te bewerken met een schelp of een stuk ivoor. Papyrusrollen konden extreem lang bewaard blijven onder droge, hete omstandigheden zoals in Egypte en Israël. De Dode Zee-rollen bestonden er bijvoorbeeld voor een deel uit, maar ook in afvalputten in Egypte had men meer dan tweeduizend jaar oude brieven op papyrus gevonden. In gematigde en vochtige streken zoals Europa hield het materiaal het echter slechts een eeuw vol. Daarna was het vergaan, onleesbaar. Om een geschrift in Europa te bewaren moest het dus minstens elke eeuw overgeschreven worden.

Sophie stak haar hand op. Iedereen keek naar haar. Aarzelend zei ze:

‘Professor, als ik het goed begrijp zouden we ons dus eigenlijk niet moeten afvragen waarom er in Europa zoveel documenten niet bewaard zijn gebleven, maar waarom er zoveel oude documenten nog wel beschikbaar zijn?’

‘Je slaat de spijker op zijn kop,’ antwoordde de professor. Sophie glunderde, maar dat zag de professor niet, die onverstoorbaar verder ging met zijn betoog. ‘Kopiëren was namelijk een duur en arbeidsintensief proces. In de praktijk betekende dit dat alle door de kerk gesanctioneerde teksten tijdig werden overgeschreven. Van de profane teksten bleef alleen bestaan wat heersers en rijkelui interessant genoeg vonden om ervoor te betalen.’

Goldstein kuchte. ‘In de tweede eeuw voor Christus werd een ander schrijfmateriaal uitgevonden, het tweezijdig beschrijfbaar perkament, dat werd gemaakt van dierenhuid. Eerst werd de huid ondergedompeld in een zure oplossing, vervolgens gedroogd, opgerekt en tot slot ontdaan van haren. Het liefst gebruikte men zo zacht mogelijke huiden, bijvoorbeeld van een jong dier of een foetus. Pas in de tweede eeuw

na Christus ging de prijs van perkament zodanig omlaag dat het concurrerend werd met papyrus en vanaf de vierde tot en met de vijftiende eeuw was perkament het standaard schrijfmateriaal in Europa. Perkament vergaat niet, dus vanaf dat moment hoefde men niet meer elke honderd jaar een manuscript te kopiëren om het te behouden. Hierdoor veranderde ook de manier van lezen en opzoeken. Perkament werd niet als rol maar als boek – een zogenaamde codex – gebonden. Dat had immense voordelen, zoals de mogelijkheden tot pagin nummering, indexering en doorbladeren. Omdat perkament bij vocht kon omkrullen, werden de vellen tussen twee houten planken bewaard die met een slot aan elkaar werden vastgezet. Daar komen onze hedendaagse boekenkasten vandaan. Alles wat op perkament werd gekopieerd, is bewaard gebleven. Tenminste, als de bibliotheek niet in brand vloog.’

Hoewel Erik de verhandeling bijster interessant vond, had hij toch moeite zijn aandacht erbij te houden. Hij veranderde zijn zithouding naar onderuit gezakt. Onbedoeld maakte hij daarbij veel geluid. Verschrikt keek hij om zich heen, maar niemand leek het te merken. Ook de professor haperde geen moment.

‘In West-Europa veranderde de *lingua franca* tijdens de middeleeuwen van Koinè naar Latijn. Dat had tot gevolg dat de teksten niet meer in Koinè gekopieerd werden, maar direct vertaald naar het Latijn. Gedurende de Middeleeuwen waren daardoor gebrekkige Latijnse versies van de boeken van Flavius Josephus in omloop gekomen. Tijdens de renaissance nam in Europa de interesse voor het oorspronkelijke Koinè weer sterk toe en in 1544 publiceerde de Nederlandse humanist Arnoldus Arlenius een volledige versie van de boeken van Josephus in het originele Koinè. Hierbij maakte hij onder andere gebruik van kopieën die in het Oost-Romeinse rijk waren gemaakt. Daar was Koinè namelijk wel de voertaal gebleven. In de achttiende en negentiende eeuw behoorden

deze geschriften, na de bijbel, tot de populairste boeken bij de protestanten thuis.’

Het college was afgelopen. De professor sloeg met een demonstratief gebaar het boek dat voor hem lag dicht. Een aantal studenten deed het hem na. Er werd gelachen. Erik treuzelde met opruimen en opstaan. Hij wilde dolgraag meteen zijn vraag stellen aan de professor, maar alleen als het vertrouwelijk kon. Gelukkig was Goldstein niet de snelste. Na nog eens zorgvuldig alle opties te hebben afgewogen was Erik tot de conclusie gekomen dat het document in een tweede taal moest zijn geschreven. Het idee dat een onzinnige tekst mee was begraven was te zot voor woorden en geheimschrift gewoon te onwaarschijnlijk. Ongetwijfeld was zijn papyrusrol geschreven door een kleine taalgemeenschap die tijdelijk in deze regio had geleefd. Daarom kon hij er niets van terug vinden op internet. Maar wie kon dat beter weten dan de beroemdste autoriteit op dit gebied, professor Goldstein? Als laatste vertrok Esther uit de collegezaal, hem met licht opgetrokken wenkbrauwen aankijkend. Hij negeerde haar en voelde opnieuw een lichte buikpijn opkomen. Het klamme zweet brak hem uit. Hij vermande zich en stond op. Het binnenvallende zonlicht leek ineens scherper. Hij haalde zijn vingers door zijn haar. De vraag repeterend in zijn hoofd liep hij naar voren. Elke voetstap klonk als een harde bons in zijn hoofd. Hij concentreerde zich op de hand waarmee de professor de kathedr vasthield. Verzorgde nagels zonder rouwrandjes. Een zilveren trouwring. Blauwe aderen. Toen hij vlakbij was, keek de professor op. Achter het randloze brilmontuur priemden de bruine ogen belangstellend in de zijne. Van het gerimpelde gelaat ging van zo dichtbij een grote kracht uit. De doordringende blik verlamde hem even. Hij haalde diep adem.

‘Professor Goldstein, mag ik u een vraag stellen?’

‘Natuurlijk, meneer Ebbink.’

‘Professor, u bent een autoriteit op het gebied van Koinè en daar gaat mijn vraag over.’

‘Ja, ja, laat het gevele maar achterwege...’

‘Koinè werd overal in de beschaafde wereld gesproken, in Azië, in Europa en rondom de Middellandse Zee. Is het u bekend of er ook andere talen gebruik maakten van het Koinè alfabet?’

De professor reageerde verbaasd. ‘Hoe bedoelt u dat?’

‘U weet dat met het Romaanse alfabet meerdere talen worden geschreven, zoals Engels, Frans, Spaans en Nederlands. Was dat ook het geval met het Koinè alfabet?’

‘Op zich een interessante vraag. Hoe komt u daar zo op, meneer Ebbink?’ De professor kneep zijn ogen nadenkend tot spleetjes en keek hem onderzoekend aan.

‘Nou gewoon,’ zei hij een beetje onzeker, ‘als het bij het Romaanse alfabet kan, dan is dat misschien ook gebeurd bij Koinè?’

‘Natuurlijk is dat theoretisch mogelijk, maar ik kan me van een masterstudent Koinè niet voorstellen dat hij niet weet dat dit niet het geval is.’

Hij was van zijn stuk gebracht en wist zo gauw niet wat te antwoorden. Het idee van een tweede taal had zich onwrikbaar in zijn hoofd vastgezet. Er moest een tweede taal zijn en Goldstein moest dat weten. Het kon niet anders. Hij hoorde zijn stem overslaan toen hij zei:

‘Natuurlijk ben ik nog nooit een tweede taal tegengekomen die gebruik maakt van het Koinè alfabet en ook op internet kan ik hier niets over terug vinden, maar ik dacht, als iemand weet of er wellicht in het verre verleden op een geïsoleerde plek een tweede taal is gesproken dan bent u dat wel.’

Hij zag het gezicht van de professor vertrekken. Het was te laat. Hij was te ver gegaan. Hij had irritatie opgeroepen, misschien zelfs achterdocht gewekt. Waarom had hij het eerste antwoord van Goldstein niet gewoon geaccepteerd?

De professor sprak op geërgerde toon:
'Meneer Ebbink, er is geen sprake van een tweede taal. En als u het me nu toestaat, ik moet me aan urgentere zaken wijden.'

Met grote stappen beende de professor de collegezaal uit, zijn paperassen stijf tegen zijn borst gedrukt.

Hij had het volledig verknald. Wat nu?

Dinsdag 6 oktober

De zon brandde onbarmhartig op de gevel. Door de neergelaten zonwering waren alleen de vage contouren van de nabijgelegen gebouwen te zien. Het raam stond op een kier-tje maar het was benauwd in de kamer. Erik was blij dat hij op de eerste etage woonde. Onder het platte dak zou het ongewijfeld nog veel erger zijn. Hij was van slag. Op een domme manier had hij gefaald in het gesprek met professor Goldstein. Waarom kon hij niet gewoon een ontkenkend antwoord accepteren? Waarom had hij zo'n moeite om om te schakelen naar een andere werkelijkheid? Wat was dat toch met hem? En het was ook niet de eerste keer. Kompas huis, kompasnaald. Hij baalde van zichzelf. Hoewel de wonden voorspoedig genezen en hij ook alweer gewoon kon lopen met zijn linkerbeen, had hij nergens zin in. Moest hij de vertaling van de papyrusrol maar vergeten en de rol aan de autoriteiten geven? Hem lukte die vertaling toch niet.

Hij kon het eenvoudigweg niet opgeven. Ervan uitgaande dat de professor de waarheid had gesproken – en waarom zou hij dat niet hebben gedaan? – moest het wel geheimschrift zijn. Of het was een uitgestorven taal die heden ten dage was vergeten. Dan zou het nooit meer mogelijk zijn om het document te vertalen. Dus de werkhypothese moest nu geheimschrift worden. Hij moest verder speuren welke soorten er inder-tijd bestonden. Hij had er al wat onderzoek naar gedaan, maar nu moest het grondiger. Het was veel te vroeg om op te geven. Wat had hij tot nog toe gevonden? Eigenlijk alleen de methode van Caesar. Die had een simpele methode gebruikt die blijkbaar afdoende was in die tijd. Hij verwisselde op systematische wijze de letters in het document. Waar een “a” stond schreef hij een “b”, waar een “b” stond schreef hij een “c” en

zo verder. Voor de “z” schreef hij een “a”. Je moest een document dus twee keer volledig uitschrijven. Hij wist zeker dat dit geheimschrift niet was gebruikt voor de papyrusrol, want dat had hij al onderzocht.

Het was donker geworden. Hij stak de kaarsen en de waxinelichtjes aan en liep daarna naar de keuken. Op een dienblad nam hij zijn avondeten mee terug naar zijn kamer: opgewarmde tomatensoep, pitabroodjes met humus en groene sla met rauwkost. In de huiskamer waren drie huisgenoten tv aan het kijken. Ze wenkten of hij erbij kwam zitten, maar hij schudde zijn hoofd. Hij had geen zin in hun gezelschap. Een beetje onhandig met het dienblad in zijn ene hand maakte hij zijn deur weer open. Hij zette het dienblad op het bureau en begon te eten. Het smaakte hem niet. Gedachteloos kauwde hij op een pitabroodje. Tien minuten later was alles op. Omdat hij niet nog eens langs zijn huisgenoten wilde lopen, zette hij het dienblad op zijn kledingkast. Morgen waste hij wel af. Om zijn gedachten te verzetten, keek hij of Mark online was. Dat bleek het geval. Hij belde hem op via Skype. Mark nam op met zijn vertrouwde mengeling van enthousiasme en genegenheid:

‘Hé man, goed om je te zien. Je ziet er stukken beter uit.’

‘Dank je. Ja, goed om jou ook weer te zien.’

‘Ziet er gezellig uit bij jou met al die kaarsen. Bij ons is het nog licht.’

‘Ik hou van kaarslicht, dat weet je.’

‘Hoe gaat het met je? Helemaal hersteld?’

‘Ik mag niet klagen. De wonden zijn bijna genezen en ik kan ook alweer gewoon lopen met mijn linkerbeen.’

‘Ik bespeur een licht negatieve ondertoon...’

‘Sorry Mark, ik voel me inderdaad niet top.’

‘Studie te moeilijk?’

‘Nee, dat niet. Ik heb je iets nog niet verteld. Tijdens het weggemen uit die grot heb ik onderweg wat gevonden.’ Hij

liet een stilte vallen.

‘Je maakt me nieuwsgierig.’

‘Ik ben er helemaal van ondersteboven en kan de laatste tijd aan niets anders meer denken.’ Opnieuw liet hij een stilte vallen. Mark trok vragend zijn wenkbrauwen op zonder iets te zeggen. Erik ging verder:

‘Het is de droom van iedere vertaler van een oude taal.’

‘Erik, zit me niet te stangen. Vertel op. Wat is het?’

‘Ik heb een papyrusrol gevonden die waarschijnlijk tweeduizend jaar oud is.’

‘Net zoiets als de Dode Zeerollen?’

‘Inderdaad net zoiets, en ook nog eens in dezelfde omgeving.’

‘Ongelofelijk!’ Hij kon de verbazing van Marks gezicht aflezen. ‘En niemand weet daarvan?’

‘Nee, jij bent de eerste aan wie ik het vertel.’

‘Maar dat is toch groot nieuws. In welke taal is het geschreven?’

‘In Koinè.’

‘*Lucky you!* Heb je het al vertaald?’

‘Nee, dat is nu juist het punt. Het lukt me niet om het te vertalen.’

‘Het lukt jou niet om het te vertalen?’ vroeg Mark ongelovig. ‘Je bent een van de beste vertalers die er rondlopen. Je bent niet voor niets toegelaten tot die prestigieuze masterklas.’

‘Het is wel geschreven in Koinè, maar ik denk dat het geheimschrift is.’

Mark was een tijdje stil. Aan zijn verwarde gezichtsuitdrukking te zien, was hij bezig de boodschap te verwerken. Daarna antwoordde hij:

‘Is dat niet wat vergezocht?’

‘Ja, dat vind ik ook, maar de alternatieven zijn nog onwaarschijnlijker.’

‘Wat zijn de alternatieven dan?’

‘Twee mogelijkheden: het is een onzintekst of het is in een taal geschreven die wij niet meer kennen.’

‘Dat klinkt allebei inderdaad erg onwaarschijnlijk. Man, wat een verhaal.’

‘Ja, stel je voor dat ik het kan vertalen, dan is mijn naam definitief gevestigd in de wetenschappelijke wereld.’

‘Wat een fantastische kans,’ zei Mark met onverholen bewondering in zijn stem. ‘Maar mag je het document eigenlijk wel houden?’

‘Natuurlijk niet. Dat ga ik later ook aan de autoriteiten geven, maar eerst wilde ik het vertalen.’

Mark keek hem vol ongeloof aan:

‘Wilde... Erik, je gaat me toch niet serieus vertellen dat je zo’n kans krijgt en dan nu al opgeeft? Dat is toch niets voor jou?’

‘Vind je?’ vroeg hij, hengelend naar meer.

‘Natuurlijk. Weet je nog die keer dat we in Nepal naar het basiskamp van de Mount Everest liepen? Ik zat toen zo heftig aan de diarree dat ik geen stap meer kon zetten. De medicijnen die we bij ons hadden werkten niet. Jij bent toen stad en land afgelopen op zoek naar betere medicijnen. En na een paar dagen kwam je terug met een handjevol superkleine, witte pilletjes die me binnen een dag weer op de been hielpen.’

Dat herinnerde hij zich nog heel goed. Het was moeilijk geweest de juiste medicijnen te vinden omdat bijna niemand van de lokale bevolking Engels sprak en door het algehele gebrek aan medicijnen in die streek. Je kon geen mensen bellen, maar moest overal zelf heen lopen. Uiteindelijk had hij in een dorpje een dokter gevonden, eigenlijk meer een medicijnman, die regelmatig de overgebleven medicijnen van expedities opkocht. Hij wist precies welke pilletjes Erik nodig had en had er een forse prijs voor gevraagd.

‘Natuurlijk was ik niet echt van plan op te geven. Maar bedankt voor het vertrouwen.’

‘Als ik je ergens bij kan helpen, zeg je het maar.’

‘Dank je, dat is niet nodig. Je begrijpt natuurlijk wel dat je dit aan niemand verder mag vertellen.’

Hij staaarde even peinzend voor zich uit. Toen verbeterde zijn humeur nog meer:

‘Even iets heel anders. Ik ga zaterdag uit met een superknop meisje.’

‘Goed man. Ik sta nog steeds droog.’

Het gesprek kabbelde voort en aan het eind zei Erik: ‘Mark, je weet dat de Garmin die ik van je heb gekregen stuk is gegaan bij mijn val. Het glas is gebroken en hij doet niets meer. Ik kon het niet over mijn hart verkrijgen om hem weg te gooien en nu staat hij op de boekenplank naar me te kijken. Wacht, ik zal de camera er even op richten.’

Erik toonde hem de kapotte Garmin.

‘Jammer, niets aan te doen. Als ik langskom, neem ik mijn eigen Garmin wel mee. Belangrijker is dat jij die val goed hebt overleefd.’

Ze hingen op.

Zijn besluit stond vast. Met volle energie zou hij zich vanaf nu richten op het onderzoek naar geheimschrift. Hij zou beginnen met internet en daarna zo nodig de hele universiteitsbibliotheek uitpluizen. Hij vertrok pas in juni uit Israël, dus hij had nog acht maanden. Tijd genoeg.

Donderdag 8 oktober

Erik hield van de vroege ochtendkoelte van Jeruzalem. Zodra het licht gloorde aan de horizon gingen Harald en hij joggen. De korte periode waarin de stad niet meer sliep maar ook nog niet echt wakker was, vond hij heerlijk. Nevelslierten die soms sprookjesachtig verlicht werden door straatlantaarns. Contouren die langzaam hun inhoud prijsgaven. De omgeving die geleidelijk inkleurde, aanvankelijk met zachte aquareltinten. Hij had gisteren voorgesteld om weer aan te haken en Harald had meteen enthousiast gereageerd. Hij had afleiding nodig, iemand om tegen te praten om zijn gedachten te ordenen. Om er weer een beetje in te komen, renden ze heel rustig. Het ging beter dan verwacht. De Noor vertelde over een boek dat hij aan het lezen was, iets met drieëntwintig dingen die ze je niet vertellen over het kapitalisme. Verzonken in zijn eigen gedachten luisterde hij maar met een half oor. Ze keerden om en toen was het zijn beurt om iets te vertellen. Hij had na het gesprek met Mark de rest van de avond en een groot deel van de nacht naar geheimschriftmethoden uit de tijd van Jezus gezocht.

‘Harald, vraag me niet waarom, maar ik ben de laatste tijd aan het onderzoeken welke soorten geheimschrift er bestonden in de oudheid. Hoe ik op het onderwerp ben gekomen weet ik eigenlijk niet, maar ik vind het zo interessant dat ik merk dat ik er voortdurend naar op zoek ben op internet.’

‘Geheimen zijn altijd interessant. Ik wist trouwens niet eens dat ze in die tijd al geheimschrift gebruikten.’

Een beetje hijgend antwoordde hij: ‘Ja, het werd met name gebruikt voor militaire doeleinden. In de Griekse soldatenstad Sparta werd al in 400 voor Christus geheimschrift toegepast.’

‘Oh ja, hoe werkte dat dan?’

‘De zender en ontvanger hadden allebei een identieke taps

toelopende houten cilinder. In plaats van een velletje werd een lint papyruspapier gebruikt. Eerst werd het lint erom gewikkeld zodat de gehele cilinder ermee bedekt was. Vervolgens schreef men de regels in de lengterichting van de cilinder, waardoor de letters van een woord niet achter elkaar op het lint kwamen te staan maar ver uit elkaar.'

'Ingenieus. Hoe heet zo'n cilinder?'

'Scytale. En ik heb nog een methode gevonden die misschien al in die tijd werd gebruikt. In dit geval moet je elke vierde letter uit het document nemen en die achter elkaar zetten om het bericht te decoderen.'

'Dat klinkt niet al te moeilijk. Natuurlijk zou men ook gevarieerd kunnen hebben met bijvoorbeeld de derde of vijfde letter.'

'Ja, daar heb je gelijk in. Maar verreweg de bekendste geheimschriftmethode uit die tijd is de lettersubstitutie. Bijvoorbeeld Caesar, in de eerste eeuw voor Christus, gebruikte het. Voor de "a" schreef hij een "b", voor de "b" een "c", enzovoort.'

'Klinkt eigenlijk veel simpeler.'

'Ja, dat is het ook, hoewel het veel werk is om het te maken en weer te decoderen. Eigenlijk is het een variatie op het oudere Atbash cijfergeheimschrift van de Joden. Daarbij wordt de "a" vervangen door de "z", de "b" door de "y", enzovoort. Gisterenavond kwam ik er trouwens achter dat het Caesar geheimschrift niet altijd zo simpel werd gebruikt. Soms werd de "a" niet vervangen door de "b" maar door de "d" en schuiven alle letters dus drie plaatsen op.'

'Het blijft relatief simpel klinken. En iemand kan de decodering toch ook altijd starten door te controleren welke letter het meest wordt gebruikt, zoals in het Engels de "e"?'

'Hm, daar heb je gelijk in.'

Nadenkend rende hij door. Net toen hij eens om zich heen wilde gaan kijken waren ze alweer terug. Het was inmiddels volledig licht geworden en de zon begon aan kracht te winnen.

Harald pakte zijn smartphone en vroeg:

‘Hoeveel letters heeft het Griekse alfabet?’

‘Vierentwintig, waarom?’

‘Als de letters willekeurig zijn gehusseld dan is het aantal mogelijkheden vierentwintig faculteit, oftewel,’ hij toetste iets in en keek op zijn scherm, ‘zes komma twee maal tien tot de drieëntwintigste macht. Tien tot de negende macht is een miljard, dus dit betekent oneindig veel mogelijkheden.’

‘Goh, wat mooi dat je dat zo kunt uitrekenen,’ zei hij bewonderend. ‘En stel dat je een paar letters redelijk gemakkelijk kunt achterhalen, zoals de “e”, neemt het aantal mogelijkheden dan meteen dramatisch af of helpt dat niet veel?’

‘Als je vier letters weet blijft er twintig faculteit aan mogelijkheden over, oftewel,’ Harald keek weer op zijn telefoon, ‘twee komma vier maal tien tot de achttiende macht. Nee, dat helpt dus niet echt. Maar misschien als je de vier meest voorkomende letters hebt staan dat dan het invullen van de andere letters gemakkelijker gaat. Het zal dan in ieder geval niet meer volledig willekeurig zijn.’

Harald keek op van zijn smartphone en vroeg hem aankijkend:

‘Dat was lekker. Dinsdag weer?’

‘Ja, natuurlijk. Zelfde tijd.’

Daarop rende de Noor in een veel hoger tempo weg naar zijn eigen huis.

Erik ging naar binnen. Na het douchen nam hij zijn ontbijt: muesli met yoghurt. Hij had weinig geslapen maar voelde zich fris. De drie methoden die hij zojuist had uitgelegd aan Harald waren inderdaad de relevante die hij had kunnen achterhalen op internet. En bij nader inzien wist hij niet of het handig was om ook nog onderzoek te doen in de universiteitsbibliotheek. Zoiets zou kunnen opvallen. Hij verwachtte er ook weinig van.

De kans dat het geheimschrift was gebaseerd op een scytale leek hem miniem. Tenslotte was het een document en geen lint. Natuurlijk kon het tot een lint worden geknipt, maar het leek hem dat de verzender dat zelf had moeten doen als er een scytale in het spel was. De andere twee methoden waren veel waarschijnlijker. Die moest hij volledig en systematisch gaan onderzoeken. Nadat hij het document had overgetypt op zijn laptop was hij erachter gekomen dat de lettersubstitutiemethode nog veel handmatig werk vergde. Hij kon namelijk geen enkele manier verzinnen om het decoderen volledig door de computer te laten doen. Met zijn moeie kop had hij het afgelopen nacht al eens geprobeerd. Met het “zoek en vervang”-commando had hij eerst alle “a’s” vervangen door een “b”. Toen hij echter de “b’s” ging vervangen door een “c” werden er “b’s” vervangen die eigenlijk een “a” waren. Hij dacht nog slim te zijn door het daarna vanaf de laatste letter van het alfabet terug te proberen. Dat ging een stuk beter want toen werd er nog maar één keer een letter onterecht vervangen. Namelijk alle “a’s” die eigenlijk een “z” waren. Hij kon nu weliswaar een groot deel van de decodering met de computer doen, maar het laatste stukje moest toch echt handmatig; de onterechte dubbelingen moesten eruit. Een voordeel was dat hij niet het hele document hoefde te decoderen. Na een paar regels kon hij immers al met zekerheid zien of er begrijpelijke Koinè woorden tevoorschijn kwamen.

Voor het geheimschrift waarbij alleen elke zoveelste letter relevant is, bleek de computer helemaal niet mee te werken. Hij kon geen commando vinden om telkens drie letters weg te halen. Alles moest met de hand: elke keer drie letters aanklikken en verwijderen.

Hij begon.

Dagen en nachten werkte hij aan de decodering van het document. Hij at en sloep amper, dacht niet en zat monomaan

achter zijn laptop. Later op de avond dronk hij wodka omdat hij het idee had dat hij daarvan helder werd. Het college schoot er vrijdagochtend bij in. Met zijn hoofd op zijn laptop lag hij op dat moment te slapen. De diepvriespizzadozen en lege colaflessen stapelden zich op in een hoekje, terwijl hij, gekleed in dezelfde onderbroek en mouwloos T-shirt, elke mogelijke lettersubstitutie systematisch onderzocht. Van één letter tot het maximaal aantal letters. En vervolgens testte hij elke numerieke plaats voor de relevante letter uit.

Drie dagen later, zaterdag vroeg in de middag, drong het besef tot hem door dat hij het geheimschrift niet kon ontcijferen. Op dat moment was hij bezig met de laatste iteratie en zag dat ook die niets opleverde. Hij gaf een machteloze schreeuw van woede, bonkte met zijn hoofd op zijn bureau, stond op en schopte de vuilnisbak om. Keek woedend om zich heen waarop hij zich nog meer kon afreageren. Hij voelde zich waardeloos en dom. De hele wereld was tegen hem. Tranen welden op. Van verdriet of woede? Hij wist het niet. Sinds zijn elfde had hij niet meer gehuild; dat liet hij ook nu niet gebeuren. Hij stormde de deur uit naar de badkamer en gooide koud water over zijn gezicht. Geleidelijk aan werd hij rustiger en kon hij weer helder denken. Hij beseftte dat hij zijn zinnen moest verzetten. Het lichaam afpeigeren maakte soms zijn geest vrij. Hij liep terug naar zijn kamer, trok zijn sportkleding aan en rende de hitte in.

Het water klaterde in de douchecabine. Erik zat in lotushouding op de grond. Moe van het rennen en op van het oeverloze decoderen. Vocht spatte alle kanten op. Om zich op iets te concentreren keek hij hoe druppels zich vastklampten aan de tegelwand en daarna langzaam naar beneden traanden. Sommige voegden zich samen en vervolgden hun weg versneld omlaag. Andere ketsten van de tegels af en lieten slechts een

vochtig plekje achter. Hij legde zijn hoofd in zijn nek en met zijn ogen open liet hij de waterstralen als mitrailleurvuur op zijn gezicht neerdalen. Het deed een beetje pijn aan de ogen, maar hij vond het wel lekker. Zijn hele lichaam moest gereinigd worden, van hoofdhaar tot teennagel. Dus ook zijn ogen. Zorgvuldig schrobde hij zijn hele huid. Pas na een halfuur kreeg hij weer aandrang om te gaan staan. Zijn stemming sloeg om. Alsof niet alleen het zweet was afgespoeld maar ook de onrust. Hij had nog steeds geen idee hoe hij het document moest decoderen, maar hij had gelukkig nog tijd genoeg om het uit te zoeken. Keer op keer liep hij tegen zijn grootste handicap aan: hij zat veel te snel vast aan één idee. Dat moest hij echt veranderen. Kompashuis, kompasnaald. Hij moest zijn geest vrijmaken voor andere richtingen. Te beginnen door zich te concentreren op zijn afspraakje met Esther.

Vrijdag 9 oktober

De kaarsvlammetjes flakkerden en gaven gezellig licht op de eettafel. Gedempte klassieke muziek speelde op de achtergrond. Livia kwam binnen met een dampende ovenschotel van aubergine met gehakt. De heerlijke geur deed Ruben minder dan anders. Een teken dat zijn hoofd te vol zat met sombere gedachten. Dat was al langer het geval. Hij had het gevoel dat zijn successen te ver achter hem lagen. De laatste tijd ervoer hij sleur, was hij snel moe en merkte hij dat hij minder geraakt werd door nieuwe indrukken. Hij keek naar zijn vrouw. Livia was mooi oud geworden. Nog steeds lang haar, goed figuur, fijne gelaatstrekken en een karakter vol leven. Hij had het in zo veel opzichten goed getroffen; waarom voelde het dan niet zo? Hoorde dit bij het oud worden? Hij was pas tweeënzestig. Dan was oud worden goed waardeloos. Zonder te proeven nam hij een hap. Hij hoorde het geklok van de wijn in glazen en voelde daarna hoe Livia zijn nek zachtjes masseerde op de manier die hij zo lekker vond. Hij deed zijn ogen dicht om intenser te kunnen genieten. Toen Livia terugliep naar haar stoel deed hij zijn ogen weer open. Waarom keek ze hem zo indringend aan? Oh ja, er moest eerst geproost worden. Een gewoonte die in hun huwelijk gegroeid was. Jaren geleden had hij kristallen glazen gekocht, speciaal voor dit kleine ritueel. Die klonken zo mooi. Wat een godendrank was het toch. Ze zouden de uitvinder van de wijn postuum de Nobelprijs moeten geven. Livia vertelde natuurlijk over haar vrijwilligerswerk in de vredesbeweging. Ze ging er helemaal in op.

‘Het lijkt wel alsof het hier nooit vrede kan worden. Neem nou onze premier, hij is tegen het akkoord over kernenergie dat de VS met Iran hebben gesloten, terwijl dat juist de spanningen kan verminderen!’

Ruben wist dat zijn vrouw in het vredesproces geloofde, wilde geloven. Naar zijn idee tegen beter weten in. Hij moest hier niet op ingaan:

‘We hebben Nethanyahu democratisch gekozen.’

‘Je hebt gelijk. Laten we het over iets anders hebben. Hoe gaat het met je masterklas?’ Livia pakte zijn hint gelijk op. Dat was een van de redenen dat hij van haar hield.

‘Zoals je weet heb ik dit jaar een kleine groep van dertien studenten. Op het eerste gezicht een goed niveau, zoals trouwens elk jaar. Als ik professor Tielemans uit Nederland mag geloven, zit er dit jaar wel een uitschieter bij, ene Ebbink.’

‘En hoe doet je assistente het tot nog toe?’

Hij knipoogde: ‘Esther is een buitengewoon talentvolle en slimme vrouw. Ze is ambitieus en dat spreekt me aan. Zoals je weet, klopte ze spontaan bij me aan voor de baan. Het leek me zwaar voor haar om die te combineren met haar promotie bij mij, maar ik heb haar toch aangenomen. Ik vind het nu nog te vroeg om te bepalen of ik de juiste keuze heb gemaakt.’

Livia lachte: ‘Dus ik heb concurrentie...’

Hij schudde zijn hoofd: ‘Helaas kijkt ze volgens mij alleen maar naar jongens van haar eigen leeftijd. Maar ik ben blij met haar. De masterklas kan wel wat nieuwe impulsen gebruiken en op dit punt verwacht ik ook veel van haar.’

‘Het gaat toch altijd goed?’

‘Op zich wel, maar...’

‘Maar wat?’

Hij nam een slok wijn en proefde aandachtig. Eerst zoog hij wat lucht bij de wijn. Vervolgens liet hij het vocht op zijn tong rollen om de smaak beter los te maken en na het doorslikken ervoer hij bewust de kenmerkende licht bittere nasmaak. In de stilte die hij liet vallen, herkende hij het klassieke muziekstuk dat op de achtergrond speelde.

‘Gewoon, ik zou wat nieuwe stimulansen kunnen gebruiken, ik doe al zo lang hetzelfde. Maar wacht, ik krijg een idee.

Waarom gaan we in de klas niet onderling Koinè praten? Daarmee maken we een dode taal weer levend. Dat hebben we als natie tenslotte ook gedaan met het Hebreeuws.'

'Dat doet me denken aan een boek van Donna Tartt: *De verborgen geschiedenis*. Daarin spreken de docent en een groepje studenten onderling ook een dode taal.'

'Hebben wij dat boek? Dat wil ik dan wel eens lezen.'

'Jazeker, maar ik waarschuw je vast, het loopt niet goed af.'

Zaterdagavond 10 oktober

Het was kwart voor zes toen Erik uit de bus stapte, beseffend dat hij ruim op tijd was. Met behulp van Google Maps op zijn telefoon navigeerde hij naar de bar. Het was rustig op straat, vrijwel alleen maar voetgangers. Laag zonlicht kondigde de schemering aan. Hij vertraagde zijn pas om beter om zich heen te kijken. De lage zon bracht het beste van Jeruzalem boven. Om hem heen gloeiden de roze natuurstenen muren op. Witte en gekleurde bloemblaadjes leken licht te geven. Toen hij ze van dichterbij bestudeerde, zag hij hoe teer en haast transparant ze oogden. Zelfs het normaal stofgroene loof van de olijfbomen neigde in dit licht naar zilvergroen.

Hij liep de bar in. Geen Esther te bekennen. Voor alle zekerheid liep hij ook even de trap op naar de eerste etage, maar ook daar geen Esther. Nadat hij bij het raam was gaan zitten, keek hij op zijn telefoon: vijf voor zes. Hij wilde nog niet aan het bier en bestelde een flesje bruisend water. Om zich een houding te geven, richtte hij zich op zijn telefoon. Hij keek naar de foto's van de vorige zaterdag die zijn medestudenten hadden geplaatst op Facebook. Iedereen stond er wel een keertje op, Esther zelfs heel vaak. Wat wist hij van haar? Ze had op haar drieëntwintigste haar master gehaald en was nu bezig met haar PhD. Dat was erg snel als je in aanmerking nam dat ze ook nog twee jaar in militaire dienst moest hebben gezeten. Verder was ze opvallend knap en rook ze lekker, maar daar hield zijn kennis dan ook zo'n beetje mee op. Juist op dat moment kwam ze binnen, gekleed in een korte, blauwe jurk met spaghettibandjes die haar gebronsde benen en schouders goed accentueerde. Hij stond op en begroette haar met drie kussen op de wangen. Zijn derde kus landde in de lucht omdat Esther na de tweede haar hoofd al had teruggetrokken. Ze keken elkaar ongemakkelijk aan en begonnen toen

spontaan te lachen. Nadat hij haar had uitgelegd dat het in zijn land gebruikelijk was om elkaar drie keer te zoenen, stak Esther hem opnieuw haar wang toe en ditmaal trof zijn derde kus wel doel. Ze moesten weer lachen.

Al snel bleek dat ze eenzelfde passie en fascinatie voor de oudheid deelden. Esther wist erg veel van de geschiedenis van het Midden-Oosten en de rol van de Joden daarin tot de tweede eeuw na Christus. Hij vond het leuk om zijn kennis van het Romeinse rijk te etaleren. Ze was in alles wat hij vertelde geïnteresseerd en hij had de indruk dat ze alle weetjes opzoog als een spons. Op een moment vertelde ze:

‘Hadrianus is de echte boosdoener voor de Joden, nog erger dan Titus die de tempel heeft verwoest. Hadrianus heeft namelijk in 135 na Christus de laatste Joodse opstand neergeslagen, Jeruzalem de nieuwe naam Aelia Capitolina gegeven en alle Joden voor eeuwig verbannen uit die stad.’

‘Ha Die Anus deed dat, zei je?’ reageerde hij lachend.

Eerst keek Esther hem onbegrijpend aan, maar toen barstte ze ook in lachen uit. Hij gooide er nog een ander taalgrapje tegen aan:

‘Waarom is “afkorting” zo’n lang woord?’

Beiden kregen ze de slappe lach. Hij had een geestverwant gevonden.

Twee biertjes verder – het tweede biertje gratis vanwege happy hour – vertrokken ze naar een restaurant. Esther wist een goede tent in de buurt. Hij had trek. De laatste dagen had hij weinig gegeten. De herinnering aan de papyrusrol drong zich op, maar hij duwde de gedachte meteen weer weg. Hij hoopte dat het niet al te duur zou zijn. Toen hij de menukaart opensloeg, merkte hij dat dit gelukkig meeviel. Hij bestelde het meest vullende gerecht: biefstuk met friet en sla. Esther nam lasagne. Zijn blik werd voortdurend naar haar

toe getrokken, als weerloos ijzer naar een sterke magneet. Naast de mouwloze jurk met laag uitgesneden decolleté – hij vermoedde dat ze geen beha aanhad – droeg ze alleen een dun zilveren kettinkje en haar horloge met de brede leren band. Het interieur van het restaurant was een wazig decor.

Als vanzelf zetten ze hun gesprek voort onder het eten. Wat was ze sprankelend en boeiend. Door het vele lachen voelde het intiem. Er hing iets vreemds vertrouwds om Esther heen. Dat had hij nog nooit eerder met iemand gehad.

Op een gegeven moment vroeg ze:

‘Heb jij toekomstdromen?’

‘Pff, moeilijke vraag. Nee, concrete toekomstdromen heb ik niet. Wel vage noties dat ik graag beroemd wil worden en heel goed in mijn vak. En jij?’

‘Tot nu toe heb ik altijd keihard gestudeerd en gewerkt omdat ik dacht dat dat zo hoorde, en natuurlijk ook omdat ik het leuk vond. Pas onlangs heb ik mezelf de vraag gesteld wat ik eigenlijk wil van het leven.’

‘En, wat wil je?’

‘Eerlijk gezegd ben ik daar nog niet helemaal uit. Ook ik wil steengoed worden in mijn vak. Dat staat vast. Maar dat is niet genoeg. Ik wil ook spannender leven. Meer prikkels krijgen dan alleen van mijn werk. In de toekomst wil ik waarschijnlijk wel “huisje, boompje, beestje” maar nu staat dat nog erg ver van me af.’

Ze viel even stil. Daarna zei ze: ‘Ongelofelijk dat ik dit jou zomaar vertel; ik heb dit nog nooit aan iemand verteld.’

Schertsend zei hij: ‘Iemand moet de eerste zijn.’

‘Maar we kennen elkaar nog maar pas,’ reageerde ze een beetje beduusd.

Hij keek haar met een brede glimlach aan: ‘Dat is zo, maar blijkbaar voelt het vertrouwd genoeg om het te vertellen, en daar ben ik blij om.’

Een tijdje zweeg ze en keek peinzend voor zich uit. Hij

voelde haarfijn aan dat hij haar gedachtegang niet moest onderbreken, terwijl hij vergeefs trachtte groene schitteringen te ontwaren in het deel van haar irissen dat door het spleetje nog zichtbaar was. Wat zou ze denken? Ze sloeg haar ogen op: ‘Zullen we naar de Toy Bar gaan, iets verderop? Op zaterdagavond zijn er altijd goede dj’s met geweldige muziek om op te dansen.’

Een tinteling trok door zijn lichaam: ‘Dat lijkt me erg leuk.’

Hij wenkte de serveerster en vroeg om de rekening. De serveerster vroeg of ze gezamenlijk of apart wilden afrekenen. Voordat hij kon antwoorden kwam Esther tussenbeide en zei dat ze apart wilden afrekenen. Zich naar hem toe wendend lichtte ze glimlachend toe dat dat normaal was in Israël.

De Toy Bar was inderdaad niet ver. Het was al aardig vol. De muziek stond hard, maar als je dicht genoeg bij elkaar stond kon je elkaar nog net verstaan. Een draaiende disco-spiegelbal was het enige frivole element in de donkere ruimte. Een paar gasten waren al aan het dansen, maar het merendeel stond in stelletjes of groepjes met elkaar te praten. Ze bestelden een biertje. De muziek werd steeds harder gezet en na verloop van tijd was het onmogelijk om elkaar nog te verstaan. Iedereen stroomde de dansvloer op. Allengs werd het voller en voller; een kolkende massa op de muziek bewegende lijven. Ze werden gedwongen steeds dichtert tegen elkaar aan te dansen. Hij snoof opnieuw haar bedwelmende parfumgeur op. Nog dichtert bij elkaar. Toen de muziek even iets rustiger werd legde zij haar hoofd op zijn schouder. Hij voelde haar zachte haar in zijn hals, voelde haar warme, enigszins klamme huid door haar jurk heen. Zijn geslacht begon te zwellen. Hij schaamde zich een beetje. Zou ze het voelen? Met een bruuske beweging zette hij zich over zijn schaamte heen en zocht haar mond op. Ze aarzelde niet en ze verzonken in een lange tongzoen. Dan weer nam hij het initiatief, dan weer was zij aan de leiding. Na

wat als een eeuwigheid voelde, deed hij zijn ogen weer open. Stralende ogen keken hem aan. Hij deed zijn handen om haar middel, trok haar tegen zich aan en kuste haar opnieuw. Ditmaal met zijn ogen open. Hij gaf zich er helemaal aan over. Zijn geslacht zat klem en klopte wild. Hij deed zijn hand in zijn broekzak en sjarde er ongemerkt aan om het ruimte te geven om overeind te staan. Innig tegen elkaar aangedrukt dansten en kusten ze door.

Esther maakte haar hand los uit de zijne en deed de deur van haar appartement open. Zijn hand weer beetpakkend leidde ze hem het maanverlichte vertrek binnen. Alleen de contouren van de meubels waren zichtbaar als donkere kliffen boven een nachtelijke zee. Ze laveerde hem er handig langs naar de slaapkamer en stortte zich ruggelings op het bed. Hij liet zich naast haar vallen. De slaapkamer was nog donkerder dan de huiskamer. Hij draaide zich naar haar toe en begon haar steunend op één elleboog te kussen. Teder schoof hij haar jurk omhoog en streelde haar blote benen. Ze gaf een diepe zucht. Hij voelde zijn geslacht weer stijf worden. Op dat moment duwde ze hem van zich af. Hij wachtte af wat er ging gebeuren. Ze deed alles uit behalve haar string en ging weer liggen. Daarop trok hij ook alles uit behalve zijn onderbroek. Inmiddels was zijn opwinding zo groot dat zijn geslacht niet meer in zijn slip paste. Hij ging weer naast haar liggen en drukte haar stevig tegen zich aan. Haar zachte, warme huid tegen de zijne. Haar geur van parfum, zweet, shampoo, huid en opwinding. Hij liet haar weer los. Al kussend verkenden hun handen elkaars lichaam. Toen ze zijn stijve aanraakte sidderde hij. Ze trokken elkaars slip uit en hij ging op haar liggen, leunend op knieën en ellebogen. Voorzichtig, millimeter voor millimeter, drong hij bij haar binnen. 'Mijn liefste,' zei hij op het moment dat hij volledig in haar was. Met horten en stoten kwamen ze in een vloeiende cadans. Telkens als hij klaar dreigde te komen,

veranderde zij subtiel van ritme. Op een onzichtbare manier voelde ze dat aan. Er bestond geen buitenwereld meer, er was niets meer behalve dit, hun volledige overgave aan elkaar. Uitgeput vielen ze ten slotte in elkaars armen in slaap.

Zondag 11 oktober

Half wakker woelde Erik door de lakens. Het voelde anders dan zijn eigen bed. Het rook ook anders. Door zijn dichte oogleden heen merkte hij dat het buiten al licht was. Hij deed zijn ogen langzaam open en zag Esther met een overweldigende glimlach voor hem staan, een dienblad in haar handen. Ze was spiernaakt. Hij glimlachte terug. Ze zei:

‘Je bent laat wakker. Ik ben al een hele tijd op.’

‘Ja, ik heb de laatste nachten slecht geslapen, maar vannacht wel heel erg goed.’ Hij keek haar veelbetekenend aan.

Ze ging naast hem op het bed zitten en plaatste het dienblad met het ontbijt tussen hen in. Hij leunde eroverheen en gaf haar een zoen. Daarna dwaalden zijn ogen langzaam over haar lichaam: het verticale kuiltje onder haar neus, de welvingen van haar borsten, haar schaamstreek, haar benen en voeten. Ontspannen liet zij hem begaan. Gisteren was het donker geweest, maar nu stond ze in het volle licht. Jeetje, wat was ze mooi. Een klassieke schoonheid. Plotseling zag hij een grote moedervlek vlak onder haar linkerborst. Gelukkig, toch niet perfect. Met zijn rechterhand omhulde hij haar linkerborst en ging met zijn vingers naar de donkerbruine plek. De huid was daar minder zacht en glad.

‘Die moedervlek heb ik al sinds mijn geboorte. Vind je het lelijk?’

‘Nee, integendeel. Het maakt je aan de ene kant gewoner en aan de andere kant specialer. Ik hou nu al van je moedervlek.’

Ze keek hem verliefd aan: ‘Erik, wat zullen we eens doen vandaag?’

‘Wat dacht je van ontbijten, douchen en daarna weer samen

terug in bed?’ Terwijl hij dit zei, werd zijn opwinding zichtbaar onder het laken.

Esther bevochtigde haar lippen met haar tong.

‘Mmm, dat klinkt helemaal goed.’ Ze pakte de pot thee van het dienblad en begon twee kopjes in te schenken.

De rest van de zondag brachten ze in bed door, elkaar op allerlei mogelijke manieren verkennend. Tussendoor soesden ze weg.

Op een bepaald moment kwam Esther vanuit de badkamer terug de slaapkamer in gelopen terwijl hij zittend op het bed op haar wachtte. Vergeten druppels parelden op haar huid. Bij de aanblik van deze naakte nimf kon hij zich niet inhouden en riep:

‘God, wat ben je mooi!’

Ze reageerde ad rem: ‘Ja, toen God de man schiep, maakte ze een grap.’

Onder het lachen bedacht hij zich dat God inderdaad een vrouw moest zijn.

12 oktober – 14 november

Na dit weekend waren Esther en hij onafscheidelijk. Zij liet hem op alle mogelijke manieren haar genegenheid blijken en kon niet van hem afblijven. Al na een week kreeg hij de sleutel van haar flat. Zij kreeg natuurlijk ook die van hem. Hij was in de opperste staat van verliefdheid, maar studeerde ook hard. Allebei maakten ze lange dagen. De weekenden en enkele avonden per week spendeerden ze samen. Dan sliep hij altijd bij haar, omdat ze een appartement had met een eigen keuken en badkamer. Bovendien had ze een auto. Wanneer hij in zijn eigen kamer was, pakte hij aanvankelijk nog regelmatig de raadselachtige papyrusrol in zijn handen. Allengs werd dat minder. Het riep alleen maar frustratie op. De zoektocht was als een in het woestijnzand vastgelopen auto. Hij was ook opgehouden om op internet te zoeken naar mogelijke decodeeringsleutels. Er was niets nieuws meer te vinden. En hoewel de papyrusrol nooit volledig uit zijn gedachten verdween, raakte de gedachte eraan wel op de achtergrond. Op nummer één stond Esther, op nummer twee de studie, dan een hele lange tijd niets, en dan de papyrusrol.

Samen verkenden ze Israël. Ze maakten uitstapjes naar allerlei toeristische trekpleisters en ze bezochten regelmatig het mondaine Tel Aviv met zijn prachtige stranden. Elke keer dat ze daarheen reden, keek hij weer geboeid door het autoraam. De afwisseling in het landschap verveelde nooit. Eerst kale heuvels, opgetrokken uit witte rotsen, met hier en daar een eenzame boom die erbovenuit torende. Geleidelijk werd het vlakker. Het eerste eenzame grassprietje doemde op. Daarna pollen gras. Niet zoals het sappige, felgroene gras van de Nederlandse weiden, maar half verdroogd, geelgroen gras. Nog weer later was het landschap vlak genoeg om er land-

bouw te kunnen uitoefenen. Hij herkende de wijnbouw; de andere gewassen kon hij niet thuisbrengen. En dan reden ze Tel Aviv alweer binnen. De stad lag slechts zeventig kilometer van Jeruzalem, maar voor zijn gevoel kwam hij in een compleet andere wereld terecht. Geen orthodoxe Joden, christenen of moslims meer die het straatbeeld bepaalden, maar moderne en hip geklede mensen. De stad was vlak waardoor er, in tegenstelling tot Jeruzalem, veel mensen fietsten. Vooral kleine vouwfietsen waren populair; sommige zelfs elektrisch. Tot zijn verrassing deed vrijwel iedereen dat op de stoep. Bij nader inzien was het echter volstrekt logisch in deze rommelige stad, waar het autoverkeer op nummer een, twee en drie leek te staan.

Deze keer reden ze direct door naar de kust. Het was al wat later op de middag en de kracht van de zon was voldoende afgenomen om op het strand te kunnen vertoeven. Zij legde haar hoofd op zijn buik en deed haar ogen dicht. Genietend van de zon die zijn huid koesterde deed hij hetzelfde. Het zand kriebelde tussen zijn tenen. Gegil van kinderen die met de golven speelden. Een grote, blauwe opblaasbal kwam tegen zijn been aan. Hij keek op en zag een jongetje van een jaar of vijf de bal oppakken. Hij knipoogde, maar het jongetje rende hard weg. Om hen heen waren veel jonge stelletjes waarvan de een met de kinderen speelde en de ander heerlijk lag weg te soezen. Hij vleide zijn hoofd weer op het badlaken. Na verloop van tijd vroeg hij zonder zijn ogen open te doen:

‘Waarom ben je eigenlijk op me gevallen?’

Deze vraag spookte al dagen door zijn hoofd, maar hij had het haar nog niet durven vragen. Ze bewoog even, maar hij bleef rustig liggen. Na een poosje antwoordde ze aarzelend:

‘Je bent leuk.’

‘Leuk?’

‘Ja, je bent intelligent, grappig en ik vind het plezierig om met jou samen te zijn.’

Hij deed zijn ogen open en keek haar aan. Hij had het gevoel dat ze maar de helft vertelde. Wat was de andere helft? Was ze eenzaam geweest? Dat kon haast niet, zo'n mooie vrouw. Er liepen vast voortdurend talloze mannen achter haar aan.

'Heb je wel eens andere vriendjes gehad?' vroeg hij.

'Ja, maar nooit langer dan een paar weken. Dan ging het alweer uit.'

'Maakte jij het dan uit?'

'Meestal wel.'

Ze viel stil en Erik voelde dat hij beter niet kon doorvragen, hoewel hij daar wel zin in had. Haar antwoorden hadden niet veel duidelijk gemaakt. Het was evident dat ze goed bij elkaar pasten. Ze was een lot uit de loterij. Hij gaf zich over aan de warme stralen van de zon, terwijl hij zijn vingers strelend door Esthers lange haar liet gaan. Even later kaatste ze:

'En waarom viel jij op mij?'

'Ik vind je erg mooi.'

'Is dat de enige reden?'

'Nee, natuurlijk niet. Je bent intelligent. Ik kan met je lachen. We delen dezelfde interesse voor een dode taal en de oudheid. Ik hou van onze academische discussies en ik hou van je lijf.' Het antwoord kwam zonder haperingen recht uit zijn hart. Hij was verbaasd over zichzelf.

'En jij, heb jij andere vriendinnetjes gehad?'

'Natuurlijk. De eerste was op de middelbare school. En tot een jaar geleden was ik met Anna.'

'Wie was Anna?'

Hij had met Anna een stel gevormd. Zij was op hem gevallen, hij veel minder op haar. Toch had hij zich dat laten aanleunen omdat het zo lekker makkelijk was. Nee, hij was niet trots geweest op die relatie. Uiteindelijk had hij het uitgemaakt zonder dat hij een ander had. Hij had gehoopt dat dat de pijn bij Anna wat zou verlichten, maar het tegendeel bleek

het geval. Ze was volledig van de kaart geweest en had zelfs zonder dat hij het wist al aan trouwen en kinderen gedacht.

‘Anna was twee jaar mijn vriendin.’

‘Hoe ziet ze eruit?’

‘Heel anders dan jij. Ze is blond, minder lang dan jij en ze studeert rechten.’

‘Wie maakte het uit?’

‘Ik.’

Dit keer liet hij een stilte vallen. Gelukkig vroeg Esther niet door want hij had geen zin om er verder over te praten.

Soms bleven ze gewoon in Jeruzalem en gingen daar de hort op. Hij merkte dat Esther er lol in had hem bepaalde dingen te laten zien om zijn reactie te peilen. Een keer waren ze op vrijdagmiddag binnen de wallen van de historische stad verzeild geraakt. Esther vertelde dat de oude stad van oudsher was verdeeld in vier wijken: de christelijke, de Armeense, de islamitische en de Joodse wijk. Ze liepen kriskras door de smalle straatjes. Het was er zoals altijd bomvol met toeristen. Daarom kwamen ze er niet vaak. Ze konden zich alleen maar voetje voor voetje vooruit bewegen. Links en rechts regen de kleine toeristenkraampjes zich aaneen. Lange, nauwe straatjes lang met niets anders dan het ene na het andere stalletje. Af en toe bleef Esther stil staan om naar sieraden te kijken. Terwijl hij op haar wachtte, keek hij om zich heen. Veel stalletjes verkochten hetzelfde. Uiteraard stond nergens een prijskaartje bij. De verkopers deden alsof ze de toerist een gunst verleenden als die iets wilde kopen. Dat vond hij onaangenaam. Een verkoper hoorde blij te zijn met zijn koper. Esther bleef langer stil staan. Hij keek wat ze in haar hand had. Het was een halsketting van een zwarte steen met een zilveren oogje waardoorheen een zwarte leren veter liep.

‘Doe eens om?’ zei hij.

Ze deed wat hij vroeg. Onderwijl keek hij verder in de

uitstalling. Zijn blik werd getrokken door een vergelijkbaar exemplaar maar dan met een witte, bijna doorschijnende, geaderde steen. Hij pakte hem op en draaide zich terug naar Esther. De ketting stond haar goed.

‘Probeer deze ook eens?’

Ze hield de steen omhoog tegen het licht.

‘Ook mooi,’ zei ze. Terwijl ze nog met haar haar in de weer was, kreeg ze de spiegel alweer aangereikt van de verkoper. Ze keek erin.

‘Goed uitgezocht, Erik.’

Dat vond hij ook. Het gebroken wit accentueerde haar huidkleur en de steen leek telkens van kleur te verschieten als er ander licht op viel.

‘Die krijg je van mij,’ riep hij enthousiast.

‘Hoe duur is hij?’ vroeg hij aan de verkoper. De man noemde een bedrag. Esther drukte zich tegen hem aan en begon hem te kussen. Vervolgens zei ze zachtjes:

‘Nog niet betalen hoor. Laat mij maar even.’

Esther begon in het Hebreeuws te onderhandelen met de verkoper. Een paar minuten later stelde ze voor dat hij alvast door zou lopen. Wellicht zou dat de onderhandelingen bespoedigen. Hij deed wat ze vroeg. Weer vijf minuten later haalde ze hem in met de ketting om haar hals. Triomfantelijk:

‘Ik heb het bedrag terug weten te brengen tot de helft. Lager lukte niet. Volgens mij omdat hij wist dat jij hem voor mij wilde kopen en misschien later in je eentje terug zou komen.’

Hij lachte: ‘Ik zou hem inderdaad ook voor het originele bedrag voor je hebben gekocht.’

Ze vielen elkaar in de armen en raakten verdronken in een lange, intense tongzoen. Toen hij weer opkeek, zag hij dat veel omstanders geamuseerd naar hen starden. Hand in hand liepen ze verder naar een wat ruimere straat met een cafeetje en een klein terras. Eenmaal aan de koffie keken ze naar het schouwspel dat zich voor hen ontvouwde. Toeristen die langs

slenterden. Een Arabier die, zittend op een stenen trapje, een sigaretje rookte. Een groep plompe vrouwen met hoofddoek in die typische vormeloze jurken. Een stoet mensen waarvan één man een groot houten kruis droeg. Tegelijkertijd klonk er een islamitische oproep tot gebed, melodieus en galmend. De kruisgroep liep de Via Dolorosa, de veertien staties van de lijdensweg van Christus. Vanaf het caféterras zag hij verderop aan een gevel het gedenkteken van de zevende statie hangen: de tweede keer dat Jezus viel. Bij de plek stonden zwaarbewapende, zeer jonge politiemannen en -vrouwen met groene baretten. Toen hij wat beter keek, zag hij aan hun insignes dat het een speciale politie-eenheid voor heilige plekken was. Hij draaide zich om naar Esther en barstte uit:

‘Wat een bijzondere plek is dit toch. Jeruzalem is doordrenkt, nee dronken van religie. Voor de drie monotheïstische religies is dit een heilige stad. En dat merk je, dat voel je... hier in de oude stad het sterkst.’

Ze antwoordde niet maar keek hem bemoedigend aan.

‘Voor alles wat we niet begrijpen, biedt religie uitkomst. Het geeft antwoorden en rituelen hoe om te kunnen gaan met het onbegrijpelijke.’

‘Ik ben niet zo’n fan van religie,’ zei Esther zachtjes met haar lage stem. ‘Het maakt zo veel stuk, het zet mensen aan tot haat jegens andersdenkenden, het bedekt misbruik in eigen kring.’

‘Me dunkt dat de oorzaak van haat niet zozeer in het geloof zelf ligt, maar meer in de institutionalisering van religies. Zodra mensen zich gaan groeperen rondom een religie, en vooral zodra ze een voorman kiezen die meent dat hij het altijd beter weet, gaat het mis.’

‘Leidt geloof niet altijd tot geïnstitutionaliseerde religies? Ik ken geen tegenvoorbeeld. En het maakt ook niet uit hoe vredelievend de grondlegger was, de ervaring leert dat zijn volgelingen oorlogen in zijn naam ontketenen.’

Hij liet haar woorden op zich inwerken.

‘Je hebt gelijk. Eigenlijk is het een merkwaardige paradox: de gelovige zegt te geloven maar handelt alsof hij zeker weet dat wat de ander gelooft fout is.’

Als vanzelf kwam bij hem de vraag naar boven:

‘Ben jij eigenlijk religieus opgevoed?’

‘Niet echt. Mijn ouders zijn Poolse Joden. Ze houden een aantal Joodse gebruiken en feestdagen in ere, maar doen er verder niet veel aan. Natuurlijk heb ik tijdens mijn scholing veel van het Joodse geloof en geschiedenis meegekregen. Maar eerlijk gezegd voel ik mijzelf meer verbonden met Israël als staat dan met een geloof. En ik weet zeker dat dat voor heel veel mensen hier geldt.’

Er verscheen een grijns op haar gezicht.

‘Weet je wat,’ zei ze, ‘we gaan nu naar de Klaagmuur. Dan kun je zien hoe orthodoxe Joden de sabbat beginnen.’

Na een kwartiertje schuifelen door de smalle steegjes kwamen ze bij een overdekte doorgang. Er stonden gewapende militairen en beveiligingsmedewerkers die alle passanten controleerden op wapens en explosieven. Ze moesten door het detectiepoortje en de handtas en rugzak moesten op de band. Even later liepen ze aan de andere kant het plein op. Het eerste wat opviel was een enorm houten gevaarte, dat als een slang zonder kop het plein domineerde. Het was een trap naar de Tempelberg. Voor toeristen was het zelfs de enige entree, had hij eerder ondervonden. Esther vertelde dat het gebouwd was als extra toegang. Via deze houten trap konden Israëliische militairen snel ingrijpen bij onlusten op deze heilige plek. Ze liepen naar het midden van het plein en Esther wees naar boven. Op de muren rondom het plein stonden overal scherpshutters in kogelwerende vesten door hun vizieren naar beneden te turen. Je kon in Israël bijna nergens pure religiositeit ervaren. Geweld was altijd dichtbij. Het gaf ontegenzeggelijk een dubbel gevoel. Zou Esther hem daarom hiernaartoe hebben meegenomen? Hoewel hij niet

meer geloofde, vond hij religieuze rituelen nog steeds mooi; Esther niet. Zij werd in haar dagelijks leven natuurlijk veel sterker geconfronteerd met de negatieve aspecten van fanatieke religiositeit.

Ze liepen verder. Tussen de toeristen stond een grote groep militairen in groene uniformen een beetje doelloos met elkaar te praten. Ondanks alles hing er eigenlijk wel een ontspannen sfeer op het plein.

Esther vertelde dat de Klaagmuur een zijkant van de Tempelberg was, het enige overblijfsel van de tweede Joodse tempel. De eerste tempel werd gebouwd door Salomo rond 1000 voor Christus en verwoest door Nebukadnezar II rond 600 voor Christus. De tweede tempel was in 515 voor Christus gereedgekomen, na de terugkeer van het Joodse volk uit de ballingschap in Babylonië. Deze werd verwoest door de Romeinse keizer Titus in 70 na Christus. Al pratend liepen ze in de richting van de Klaagmuur. Voor een hek hielden ze stil. De enorme bouwstenen waren nu goed te onderscheiden. Het bovenste gedeelte van de muur bestond uit kleinere stenen en was waarschijnlijk later toegevoegd. Her en der groeide een zielig struikje uit de muur. Het was nog niet druk. Direct na het hek was een laag houten plateau met daarop tafels en stoelen waar orthodoxe Joden lazen of met elkaar converseerden. Daarachter was het leeg tot aan de Klaagmuur. Bij de muur zelf waren mensen aan het bidden. Velen deden dit door ritmisch het hoofd en bovenlichaam naar voren te bewegen. Het deed hem denken aan duiven die als ze liepen ook voortdurend met hun kopjes knikten. Een man stopte een briefje in een muurspleet.

‘Wil je naar de muur?’ vroeg Esther.

‘Natuurlijk.’

‘Dan scheiden hier onze wegen,’ zei ze met een knipoog.

Hij begreep haar niet onmiddellijk, maar toen zag hij dat ze naar het mannengedeelte van de muur keken. Rechts daarvan

bevond zich het veel kleinere vrouwendeel. Esther liep daarheen en riep hem nog toe:

‘Niet vergeten een keppeltje op te doen.’

Bij de ingang trof hij een grote bak met leenkeppeltjes aan. Hij pakte er een en deed die op zijn achterhoofd. Maar nog voor hij bij de muur aankwam, werd hij aangehouden:

‘Bent u Joods?’

Verdorie, dat was ook eigenlijk logisch. De Klaagmuur was natuurlijk alleen bedoeld voor Joden. Omdat Esther Joods was, had ze dat natuurlijk niet beseft.

‘Nee,’ antwoordde hij. Nu zou je het hebben. Hij werd vast teruggestuurd.

Een weids gebaar makend sprak de man:

‘Geniet van de muur.’

Verrast liep hij door. Waarom werd de vraag gesteld als het antwoord er toch niet toe deed? Of zou er onderscheid worden gemaakt als een moslim hetzelfde zou proberen? Hoe dan ook, het bleef een raadselachtige vraag.

Met zijn vingertoppen raakte hij een warme, witte steen van de muur aan. Hij ervoer niets speciaals. Om hem heen waren veel knikkende mannen in traditionele gewaden, maar ook een militair die in vol ornaat en met de karabijn over zijn schouder stond te bidden. Toen de militair klaar was, deed hij eerst een paar stappen achteruit alvorens zich om te draaien. Hij zag dat daarna meer mensen doen. Blijkbaar wilden ze de Klaagmuur niet direct hun rug toekeren, een respectvol gebaar.

Hij wandelde naar het uiteinde en zag dat de muur daar doorliep in een overdekte ruimte. Binnen zaten oude mannetjes op goedkope witte plastic stoeltjes te dommelen, te lezen en te reciteren. Langs de wand stonden meerdere brede, maar ondiepe houten kasten die hem deden denken aan rooms-katholieke biechtstoelen, inclusief het gordijntje ervoor. Net als buiten hing er een diepreligieuze sfeer. Onontkoombaar

voelde hij bewondering opkomen voor dit volk dat meer dan drieduizend jaar geleden het monotheïsme had uitgevonden en al die tijd zijn eigen cultuur en religie hoog had weten te houden. Ondanks alle pogingen van vreemde heersers om het Joodse volk te knechten, te assimileren of zelfs te annihilieren en ondanks de diaspora die daarvan het gevolg was geweest. Tegelijk bemerkte hij bij zichzelf een zekere mate van afkeer. Afkeer van mensen die obsessief bezig waren de kloof te dichten tussen henzelf en hun god. Met deze tegenstrijdige gedachten in zijn hoofd kuierde hij terug naar de plek waar hij Esther voor het laatst had gezien. Zij kwam er ook net aan. Hij vertelde dat hij genoeg had gezien en weg wilde. Zij stond er echter op dat ze nog even zouden blijven. Een uur later begreep hij waarom. Gestaag was het plein voller gestroomd. De orthodoxe Joden vulden de ruimte tussen de Klaagmuur en het hek volledig op, terwijl de toeristen zich verdrongen aan de andere kant. De mannen waren merendeels traditioneel gekleed met grote, zwierige, zwarte hoeden. De jongens hadden pijpenkrullen langs hun wangen. Esther wees hem erop dat er heel verschillend werd gebeden. Sommigen zaten rustig op het platform al dan niet hardop te lezen, terwijl anderen zich knikkend in trance probeerden te brengen. Dit in schril contrast tot weer anderen die er in groepjes vrolijk tussendoor dansten en luidruchtig zongen. De vrolijksterds vormden regelmatig kringen van mannen die hand in hand dansend de open cirkel tussen hen beurtelings verkleinden en vergrootten. Hij stond er gebiologeerd naar te kijken toen Esther vroeg:

‘Wat vind je ervan?’

Eigenlijk wist hij niet goed wat hij ervan vond.

‘Bijzonder fascinerend.’

‘Dat is een doodoener. Wat vind je er echt van?’

‘Eerlijk gezegd roept het bij mij tegenstrijdige gevoelens op. Enerzijds bewondering voor de vitaliteit en continuïteit

van het Joodse geloof, waar deze mensen symbool voor staan. Anderzijds vind ik mensen die niet meer open staan voor andere opvattingen altijd een beetje eng. En als je zo fanatiek met je godsdienst bezig bent, wordt de kans op intolerantie wel veel groter.'

Hij vond dat hij het goed had geformuleerd en was nieuwsgierig wat Esther daarop te zeggen zou hebben.

'Zo algemeen geformuleerd is het natuurlijk altijd waar. Wij hebben in Israël heel wat te stellen met fanatieke, intolerante, orthodoxe Joden en islamieten. Dat doet me ergens aan denken. Ik weet een leuk uitstapje voor volgende week zaterdagmiddag.'

'O ja, wat dan?'

'Dat blijft een verrassing.'

De week erop werd hij door Esther meegetroond naar de wijk Mea Shearim in Jeruzalem. Vanaf de bushalte was het nog een stukje lopen. Bij de entree van de wijk was er op primitieve wijze een touw over de weg gespannen zodat er geen auto's door konden. Het contrast was groot. Tot aan het touw was er volop verkeer en reuring; erachter waren de straten stil en leeg. Ze wandelden de wijk in. Alle stoplichten en neonreclames stonden uit, alle winkels waren dicht. Hoe verder ze liepen, hoe armer de buurt oogde. Slecht onderhouden, lage huizen met vaak golfplaten aanbouwtjes. Hij had nog nooit een getto gezien, maar zo stelde hij het zich ongeveer voor. In de straten liepen groepjes van twee tot zes orthodox geklede Joden schijnbaar doelloos rond, vaak midden op de rijweg. Iedereen was op zijn paasbest gekleed. De dracht stak schrill af tegen de troosteloze omgeving. Op de stoep lag overal vuilnis en veel rommel was de straat op gewaaid. Het leek wel alsof er een bom in een vuilnisbelt was ontploft. Hij keek bij een bakkerij door een smerige winkelruit naar binnen. De aanblik was ongekend. Alsof er de apocalyps had plaats-

gevonden. In de vitrines stond brood en gebak te bederven. De vloer lag bezaaid met kruimels en gebruikte plastic tasje. Op de toonbank lagen allerlei lekkernijen te verpieteren met de openstaande papieren zakken er nog naast. De winkel was duidelijk van het ene op het andere moment verlaten. Maar waarom? Hij vroeg het Esther.

‘Ze zijn hier heel strikt met de sabbat.’

Spontaan vervolgde ze:

‘Vrijdagmiddag tegen de schemering lopen er mensen met grote bellen rond om het begin van de sabbat aan te kondigen. Iedereen moet dan echt onmiddellijk zijn werk neerleggen. Omdat de winkeliers tot het laatste moment willen verkopen, zien hun winkels er nu om het in jouw woorden te zeggen apocalyptisch uit.’

‘Een botsing tussen de seculiere economie en de heiligheid van de sabbat dus. En waarom is het hier zo’n troep?’

‘Dat kan twee redenen hebben. Ofwel ze laten de vuilniswagens hier niet toe, ofwel ze weigeren de vuilnisbelasting te betalen. Misschien is het wel allebei.’

‘Ongelofelijk,’ mompelde hij.

‘Het gaat heel ver. Dit zijn de meest fanatieke Joden. Ze geloven heilig dat de Joodse Messias ooit zal komen, maar niet in een staat als Israël. Daarom zijn ze tegen de regering. Sommigen spannen zelfs met extreme moslims samen tegen de staat. Kun je je dat voorstellen? Samenspannen tegen de staat die ze beschermt en in staat stelt te leven als ze doen? Ik heb er echt niets mee. Een paar jaar geleden heeft hun partij zelfs een wetsvoorstel ingediend dat vrouwen uitsluitend achter in de bus mogen instappen en mannen voorin. Gelukkig is dat wetsvoorstel weggestemd door de seculiere partijen.’

Wat is het toch een land van extremen, dacht hij. Ik ben blij dat ik in Nederland ben geboren.

Ze wandelden verder de wijk in. Hij begon zich steeds meer een outsider te voelen. Esther en hij waren inmiddels de

enigen die geen traditionele kleding droegen. Zijn oog viel op een groot bord aan de zijkant van een huizenblok waarop in het Engels stond dat men in de wijk geen groepen toeristen wilde en dat van de mensen die de wijk bezochten verwacht werd dat ze fatsoenlijk gekleed gingen. Vervolgens wees Esther hem op een plakkaat op A4-formaat dat – nu hij goed keek – werkelijk overal hing en waarop in het Hebreeuws hetzelfde stond. Op straat waren de kinderen zonder uitzondering vrolijk en speels, blij met hun vrije dag. Ook de volwassenen waren in een goed humeur en ze werden meermaals vriendelijk met ‘shalom’ gegroet. Toch was hij opgelucht toen ze langs de metalen dranghekken, die slordig midden op straat waren gezet, Mea Shearim weer konden verlaten. De wijk benauwde hem.

Het weekend erop gingen ze weer naar Tel Aviv. Ze hadden bij Esther geslapen, maar omdat hij zijn zonnebril in zijn studentenflat had laten liggen, moesten ze eerst daarlangs. Esther parkeerde de auto op het campusterrein en even later renden ze de trap op en liepen door de gang. Verderop hoorde hij geklop en getik uit een kamer komen. Hij deed zijn deur van het slot en stapte naar binnen. Esther volgde op de voet. Terwijl hij zijn kamer doorzocht, zei ze:

‘Wat ben ik hier weinig geweest.’

Net toen hij zijn zonnebril tussen de half opgebrande waxinelichtjes op de boekenplank zag, kwam een van zijn huisgenoten, Anita, binnen.

‘Hoi Erik, ik heb een kastje gekocht en dat ben ik in elkaar aan het zetten. Maar het lukt me niet in mijn eentje. Er is niemand anders thuis. Zou jij even kunnen helpen? Het duurt echt niet lang.’

Hij keek haar weifelend aan. Eigenlijk wilde hij meteen weg.

‘Ga maar even helpen,’ zei Esther, ‘dat is toch een kleine moeite. Ik wacht hier wel.’

‘Dankjewel,’ zei ze. ‘Ik heet trouwens Anita,’ en ze stak haar hand uit naar Esther.

‘Ik heet Esther.’ Ze schudden elkaar de hand.

Esther ging in zijn luie stoel zitten en hij liep achter Anita aan naar haar kamer. Zoals gewoonlijk duurde het veel langer dan verwacht. Maar na ruim een halfuur zat het kastje perfect in elkaar en stond het op zijn plaats. Terwijl Anita het ging inruimen, liep hij terug naar zijn kamer. De deur stond nog open.

Hij stapte naar binnen en zag Esther met in haar hand de kartonnen koker...